

Måndagen den 3 december

Kl. 11.00

Anmälan om kompletteringsval till utskott

§ 1 Anmälan om kompletteringsval till utskott

TALMANNEN:

Centerpartiets partigrupp har som suppleant i socialförsäkrings- och trafikutskotten under Gösta Anderssons ledighet anmält hans ersättare Åke Svensson.

Meddelande om interpellationssvar

Om förhandsgranskningen av biografiffilm

Talmannen förklarade vald till
suppleant i socialförsäkringsutskottet
Åke Svensson (c)

suppleant i trafikutskottet
Åke Svensson (c)

§ 2 Justerades protokollet för den 23 november.

§ 3 Meddelande om interpellationssvar

1979/80:51 om decentraliseringen inom den offentliga sektorn

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Med hänvisning till riksdagsordningens 6 kap. 1 § får jag härmed meddela att jag på grund av arbetsplaneringen i departementet inte har möjlighet att besvara interpellationen nr 51 av Anna Wohlin-Andersson om decentraliseringen inom den offentliga sektorn inom den föreskrivna tiden av fyra veckor. Jag har avtalat med interpellanten att interpellationen skall besvaras den 17 december.

§ 4 Om förhandsgranskningen av biografiffilm

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM erhöll ordet för att besvara *Sture Palms* (s) den 5 november anmälda interpellation, 1979/80:48, och anförde:

Herr talman! Sture Palm har frågat mig dels efter min uppfattning i anledning av uttalanden från Filminstitutets ordförande om avskaffande av förhandsgranskningen av biografiffilm, dels om jag är beredd att, i avvaktan på pågående utredningsarbete, medverka till att begränsa utbudet av underhåll-

ningsvåld på biografilmens område.

Enligt nu gällande regler får vid biografiföreställning endast visas film som dessförinnan godkänts av statens biografbyrå. Frågor om godkännande av film prövas av filmcensurerna hos biografbyrån. Beslut om att godkänna en film i oklippt skick kan fattas av en ensam censor. Ett beslut om att förbjuda en del av en film, dvs. att "klippa i filmen", måste alltid fattas av minst två censorer. Biografbyrån måste vidare inhämta yttrande av statens filmgranskningsråd före beslutet, om det är frågan om att helt förbjuda en film eller att förbjuda en betydande del av en film. Filmgranskningsrådet måste också rådfrågas, om biografbyrån överväger att över huvud taget klippa i en film som vunnit erkännande som film av betydande konstnärligt värde eller som uppenbarligen kan antas vinna sådant erkännande. Om biografbyrån överväger att företa censuråtgärd av normerande betydelse för byråns verksamhet, måste byrån också inhämta yttrande från granskningsrådet.

Biografbyråns censurbeslut kan överklagas till regeringen. I sådana besvärssärenden inhämtas regelmässigt yttranden från biografbyrån och filmgranskningsrådet.

Regler som hindrar att yttranden utsätts för förhandsgranskning av offentliga organ hör till de allra viktigaste inslagen i ett skydd för yttrandefriheten. För att censur i någon form skall kunna godtas måste därför krävas starka skäl. Yttrandefrihetsutredningen har i uppdrag att överväga om det föreligger tillräckliga skäl att behålla någon form av vuxencensur på filmens område. Att viss barnensur behövs synes vara klart. Ett ställningstagande till en eventuell förändring av gällande ordning för vuxencensur bör ske först när utredningen har redovisat resultatet av sina överväganden.

En jämförelse mellan behandlingen av besvär över biografbyråns beslut åren närmast före regeringsskiftet 1976 och under tiden därefter ger enligt min mening vid handen att inga förändringar har skett i regeringens praxis. Jag kan inte se att det f. n. finns skäl att överväga att skärpa eller mildra denna praxis.

Det kan också slutligen nämnas att under perioden 1973 fram till regeringsskiftet 1976 behandlade den socialdemokratiska regeringen 27 ärenden med besvär över biografbyråns censursbeslut. I 20 fall avslogs besvärerna, i 7 fall bifölls de helt eller delvis. Under min tid som utbildningsminister har sammanlagt 36 ärenden som har gällt film för vuxna behandlats. I 28 av dessa har besvärerna avslagits, medan antalet ärenden där klagandens talan har bifallits helt eller delvis är 8.

STURE PALM (s):

Herr talman! Först ett tack till utbildningsministern för svaret på min interpellation. Jag hade inte väntat några stora nyheter. Däremot hade jag väntat mig en tydligare deklaration om hur statsrådet betraktar underhållningsvåldet och de vägar han tänker sig gå för att bemästra dessa problem – jag tänker då framför allt på filmvåldet. Om detta blev inte mycket sagt, och svaret är till övervägande delen ett refererande kring det som redan skett på området.

*Om förhands-
granskningen av
biografilm*

Jag ställde mina frågor mot bakgrunden av den senaste tidens märkliga debatt om förhandsgranskning av biografilm. Den debatt som nu förts har nämligen väckt åtskillig förundran inte minst hos oss som det åligger att fullfölja riksdagens beslut i detta avseende.

Störst uppmärksamhet har den kampanj väckt som Filminstitutets ordförande, utbildningsministerns förutvarande partiledare, tidigare regeringskollega och vice statsminister Per Ahlmark bedriver i de här frågorna. Detta har skapat en viss förvirring.

Per Ahlmark fortsätter sin roll som politisk estradör. Riksdagens talarstol har han numer bytt ut mot biografialongerna. I dess rampljus har han funnit ett nytt forum, varifrån den något ensliga kampen förs mot den filmcensur vilken han uppenbarligen accepterade under sin tid som statsråd. Inte heller då tog regeringen något initiativ för att avskaffa filmcensuren.

Men på Stockholmsbiografen Palladium häcklade Filminstitutets ordförande Per Ahlmark sina efterträdare i regeringen. Vid premiären på våldsfilmerna *The Warriors* den 29 oktober fälldes följande påstående: Filmcensurens väg är kantad med skandaler. Han fortsatte inför den till största delen ännu inte rösträttsmogna publiken:

”Om ett par år eller ett par årtionden kommer också censuren för film att avskaffas. Och sedan kommer man att förundra sig över 70-talets Sverige, då man lät några tjänstemän på Statens biografbyrå härja och klippa på filmens område. Hur lång tid det tar, innan denna röst från överhets-Sverige försvinner beror på hur kraftfullt ni och andra, som censuren inte tror själva kan ta ställning, protesterar mot det förmynderi som vi alla på filmens område är satta under.”

Man kan alltid fråga sig vad som varit anledningen till denna utgjutelse. Jag skall avstå från att spekulera över varför just detta tillfälle valdes för att söka ge liv åt den avtynande liberala idédebatten. Det förefaller enklare – om man vill uppnå något praktiskt resultat – om Filminstitutets ordförande ringde upp sin partivän i regeringen, utbildningsministern, och bad honom lägga fram en proposition i ärendet. Filmcensurutredningens betänkande ligger nämligen sedan drygt ett tiotal år tillbaka i någon skrivbordslåda på utbildningsdepartementet – där Jan-Erik Wikström regerat de senaste tre åren och alltså har avgörandet i sin hand.

Det är beklagligt att den filmcensurdebatt som förs ofta saknar en önskvärd aktualitetsprägel. Debattörerna avstår från att närmare ta del av de senaste årens utveckling, och meningsutbytet rör ofta ett historiskt skede. Så skedde i hög grad i det nu tioåriga filmcensurbetänkandet. Samma sak skedde i det stora Palladiumtalet.

En belysning av hur Filminstitutets ordförande argumenterade mot nuvarande lagstiftning utgör den exempelsamling som bl. a. gällde ingrepp i följande filmer: *Natt i dimma* – ett ärende från 1958, dvs. 21 år gammalt. *Rocco och hans bröder* – granskningsärende från 1961, dvs. 18 år gammalt. *Rom öppen stad* – granskningsärenden från 1946 och 1961, 33 resp. 18 år gamla. Det är till att hänga med i vad som rör sig i tiden.

Vi behöver sannerligen inte gå till arkiven för att finna exempel på

Måndagen den
3 december 1979

*Om förhands-
granskningen av
biograffilm*

avskräckande underhållningsvåld. Om kammarens ärade ledamöter har någon ledig kväll vill jag rekommendera studier av ett aktuellare utbud på en del Stockholmsbiografer. Där kan man få ökad klarhet om vad dagens debatt ytterst rör sig om. En ung publik bjuds ofta på ett destruktivt utbud, som forskare befarar är i hög grad mönsterbildande. I detta sammanhang vill jag särskilt understryka hur viktigt det är att komma ihåg att vuxengränsen går så långt ner som vid 15 år.

I sitt svar här i dag söker utbildningsministern ge kammaren ett intryck av att han har samma negativa syn på underhållningsvåldet som kom till uttryck under den socialdemokratiska regeringens tid.

Utbildningsministern säger att under tiden 1973–1976 behandlade den socialdemokratiska regeringen 27 ärenden med besvär över biografbyråns beslut. I 20 fall avlogs besvären, i 7 fall bifölls de helt eller delvis. Under den nuvarande utbildningsministerns tid, från 1976, har anförts 36 besvär. I 28 fall blev det avslag, medan antalet ärenden där klagandens talan har bifallits helt eller delvis är 8.

Svaret är alltså avsett att verka lugnande med understrykande av att här råder en kontinuitet. Man bör nu hålla i minnet att de ledamöter som utsågs av den socialdemokratiska regeringen – och som hade en samstämd syn i dessa frågor – innehade sina mandat till den 1 juli 1979. När mandattiden löpt ut ville folkpartiet stärka sitt inflytande, och utbildningsministern vinkade av två socialdemokratiska ledamöter, som ersattes av folkpartister. Det fanns väl något skäl till detta utbyte av ledamöter – i varje fall tycks de kommersiella filmintressena ha haft förväntningar i den riktningen.

Vi som i många år varit verksamma i statens filmgranskningsråd – jag har varit ordförande där i snart 15 år – känner stark oro över det allt brutalare underhållningsvåldet, som ökat under senare år. Det finns mot den bakgrunden alla skäl att uppmärksamt följa hur de kommersiella krafterna spelar sina roller i denna bransch. Utbildningsministern hade märkligt nog inget att säga om det arbete som pågår inom den filmpolitiska beredningen – ett arbete som också ur vår synpunkt bör ha ett visst intresse.

Vi socialdemokrater är definitivt inga censurvänner. Men att helt ge efter för dem som predikar marknadskrafternas fria spel och överlåta åt spekulationsintressena att hämningslöst spela även på detta område förefaller alltmör riskfyllt. Åtskilliga forskningsresultat pekar i den riktningen.

Filminstitutet företräder genom sin konstruktion kommersiella intressen, biografbyrån har sin roll och filmgranskningsrådet har som uppgift att se till att de konstnärliga intressena och yttrandefrihetens intressen inte träds för nära. Utbildningsministerns balanskonst sätts på svåra prov då det gäller att ibland tjäna två herrar.

Herr talmän! Visst har de nuvarande metoderna att söka komma till rätta med underhållningsvåldet sina svagheter. Det är därför som vi har förhoppningar om att yttrandefrihetsutredningen skall föreslå något bättre. Statsrådet har i dag beklagligtvis inte givit uttryck för någon viljeinriktning i dessa frågor. Kampen mot underhållningsvåldet är nämligen en mycket angelägen fråga.

Det talas mycket om yttrandefriheten. Jag tror att om samhället passivt låter underhållningsvåldet grassera genom ett slitet gammaldags låt-gå-system – ja, då kan det ge näring åt de dunkla reaktionära krafter som verkligen hotar yttrandefriheten. Det är därför de attacker mot förhandsgranskningen som görs på det sätt som jag erinrat om i min interpellation endast kan uppfattas som uttryck för en häpnadsväckande aningslöshet. Det hade varit välgörande om utbildningsministern hade givit uttryck för ett eget engagemang, en egen vilja, och talat klarspråk i den här frågan.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Det är naturligtvis alltid lättare att vinna en debatt mot Per Ahlmark om man för den i ett forum där han själv inte kan komma till tals. Jag kan inte se någon anledning att här vare sig dementera eller försvara de åsikter som Per Ahlmark har fört till torgs, och jag föreslår att Sture Palm tar upp en debatt med Per Ahlmark i något forum där ni kan mötas på jämställd bas.

I övrigt vill jag påpeka att den inställning i princip som Per Ahlmark gav uttryck för var just den som filmcensurutredningens ledamöter enade sig om. I den sats som bekant värderade ledamöter av denna kammare som Thage Peterson och Rune Gustavsson i Alvesta. Det är möjligt att de har ändrat uppfattning i dag. Vad jag vet är att varken den socialdemokratiska regeringen eller någon av de tre regeringar som jag nu tillhört har velat lägga fram en proposition på grundval av filmcensurutredningen. Den bedömningen tror jag i samtliga fall har berott på att man varit tveksam inför effekten av en sådan åtgärd. Man har säkert också misstänkt att det inte skulle vara så lätt att i denna kammare få majoritet för ett förslag som det utredningen avgav.

Den filmpolitiska beredning, som vi har tillsatt för att se över avtalet mellan staten och filmbranschen, sysslar inte med filmcensurfrågor, utan det gör yttrandefrihetsutredningen, som har uttryckliga direktiv att syssla med detta.

Sture Palm efterlyste min personliga uppfattning i dessa frågor. Ja, det skulle man kunna tala länge om. Får jag mycket kort säga att det är få ärenden som man som utbildningsminister tvingas handlägga som är så besvärliga som filmcensurärendena. Det har att göra med att man känner ett stort ansvar å ena sidan för att upprätthålla yttrandefriheten så långt det någonsin är möjligt, å andra sidan att enligt riksdagens beslut försöka skydda människor från sådant våld som anses vara förråande. Det betyder att man måste ta ställning till varje enskilt fall. För min del är jag glad över att biografbyrån tar ställning självständigt och över att filmgranskningsrådet lika självständigt tar ställning. Som jag har markerat i mitt svar är det mot bakgrund av deras yttranden som regeringen beslutar.

Jag har också pekat på att både den förutvarande och den nuvarande regeringen i ungefär 20 % av fallen följt en annan linje än filmgranskningsrådet. Statistiken gjordes faktiskt med anledning av Sture Palms interpellation. Det tycks som om vi har varit ungefär lika självständiga som den

*Om förhands-
granskningen av
biografilm*

socialdemokratiska regeringen i förhållande till filmgranskningsrådet. I frågor som i stor utsträckning gäller tycke och smak är det inte så märkvärdigt att olika människor kommer till olika resultat. Jag är övertygad om att de som liksom Sture Palm sitter i filmgranskningsrådet sköter sina uppgifter efter bästa förmåga och samvete. Jag kan försäkra att detta också är min ambition. Ibland kommer vi till olika resultat, men det säger sig självt att det måste bli på det sättet när det gäller att ta ställning till enstaka konstprodukter. F. ö. vet vi att det i alla partier finns delade meningar om behovet av filmcensur. Jag kan väl inte säga att jag i mitt eget parti har tillhört dem som mest högljutt har ropat på filmcensurens avskaffande, men det är inget att skämmas för att det inom både folkpartiet och socialdemokratin förs en debatt om dessa frågor och att det finns olika meningar. Jag tycker att det är ganska viktigt. Liksom Sture Palm tror jag att det vore bra, om fler av kammarens ledamöter då och då fick se en del av de här filmerna för att få en bättre inblick i de faktiska produkter som vi tar ställning till. Jag kan försäkra de ledamöter som är i kammaren i dag att det inte är något renodlat nöje att tvingas se de här filmerna.

Till sist, herr talman, gjorde Sture Palm några ganska säregna kommentarer om vilka som nu är ledamöter av filmgranskningsrådet. Jag kan säga att jag inte har efterfrågat de nya ledamöternas partipolitiska hemvist. Den uppgift som Sture Palm lämnade tror jag är helt felaktig. Jag har eftersträvat att på samma sätt som förut få olika erfarenhetsbakgrund representerad i filmgranskningsrådet. I det konkreta fall som jag förmodar har legat bakom Sture Palms interpellation – i varje fall Per Ahlmarks artikel – har ju filmgranskningsrådet delat sig. Det händer ibland, när självständiga människor tar ställning – även i filmgranskningsrådet – att meningarna delar sig. Märkvärdigare än så är det inte. Men jag vill gärna försvara den personliga integriteten, inte bara hos Sture Palm utan också hos de övriga ledamöterna av filmgranskningsrådet.

STURE PALM (s):

Herr talman! Jag medger att jag ogärna går in i polemik med personer som inte tillhör kammaren. Nu har ju Per Ahlmark osedvanligt många media att komma till tals i, fler än kanske någon av dem som vanligtvis finns i den här församlingen. Det drabbar därför verkligen inte en försvarslös person. Sedan är han ju också ordförande i Svenska filminstitutet – utsedd av regeringen. Med den offentliga ställning han intar och när han själv går ut offentligt och levererar en sådan salva mot gällande lagstiftning som nu skett har jag för min del som enda forum riksdagens talarstol, om jag vill belysa vad som sker.

Jag håller med herr Wikström om att det rör sig om ett besvärligt område. Det har vi som är inkopplade på detta arbete upplevt – inte minst statens biografbyrå. Men det blir inte lättare, om man möter ett tidigare statsråd i den höga position det är fråga om, att han sätter in en kanonad emot den här verksamheten och gör det på grunder som jag misstänker inte alltid är så genomarbetade. Det gör tvärtom svårigheten ännu större.

Dessutom har Per Ahlmark i de här attackerna använt våldsfilmerna The

Warriors som slagträ mot censuren. En del ansåg den vara en konstnärligt högtstående produkt. Den är nedskrivnen av praktiskt taget hela Stockholmspressen som en urusel produkt. Den tar man som slagträ när man vill göra sig av med nuvarande ordning.

Vi är väl överens om att man har skäl att vara oroad över den våldsindoktrinering som pågår. Sveriges lärarförbund hade för någon vecka sedan en kongress här i staden, och där förekom en motion från förbundets största medlemsorganisation, Stockholmskretsen, där man i slutklämmen sade att man begär att "Sveriges lärarförbund genom sitt medlemskap i TCO verkar för att genom lagstiftning en sanering kommer till stånd bland de utbud av litteratur, TV och film, som i huvudsak bygger sitt innehåll på vålds- och känsloporr". Det här upplever man närmast som ett rop på hjälp av statsmakterna att hålla efter våldsutbudet i olika avseenden. Lärarförbundets förbundsstyrelse ställde sig mycket positiv till detta, och kongressen beslöt att göra följande uttalande – jag anför bara ett kort citat:

"Riksdagen har genom beslut om skolans läroplan föreskrivit att skolans undervisning skall framhålla och främja de för vårt samhälle grundläggande demokratiska värderingarna. Detta försvåras emellertid i mycket hög grad genom att barn och ungdomar via massmedierna matas med våldsframställningar i en utsträckning som aldrig tidigare förekommit. Våldsbenägenheten inom skolan i form av mobbing eleverna emellan samt våld mot lärare är stor och ökande. I massmedierna matas barn och ungdomar dessutom ofta med grovt vilseledande värderingar på den mänskliga samlevnadens område." Förbundsstyrelsen slutar med att föreslå kongressen att "anta ovanstående uttalande och att detta tillställs berörda instanser ---".

Jag sade i mitt första inlägg att jag saknar engagemang hos utbildningsministern när vi kommer in på de här frågorna. Hos Sveriges lärarförbund saknas sannerligen inte engagemang när man talar om dessa för samhället mycket allvarliga frågor. Det är mot den bakgrunden som vi upplever det som ett obehagligt överfall, att en tidigare partiledare skall göra ett angrepp på det jobb som både vi och andra har att göra att i någon ringa utsträckning rida spärr mot hela detta bedrövliga utbud som det är fråga om.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Så där alldeles utan forum är väl inte Sture Palm. Som gammal journalist har han säkert också möjlighet att skriva i tidningarna. Jag upprepar att det är litet säreget att bygga upp interpellationen kring vad Per Ahlmark har sagt, och sedan bemöta honom här i talarstolen. Men det må nu vara.

Jo, jag är visst engagerad i frågan hur man skall begränsa utbudet av underhållningsvåld. Men jag har väldigt svårt att tro på de litet enkla lösningar som Lärarförbundet anvisar, och som Sture Palm på något sätt indirekt gav sin anslutning till. Vad man talar om där är ju att man förutom att skärpa filmcensuren också skall införa en litteraturcensur. Det finns mängder med böcker och tidningar som jag tycker är utomordentligt dåliga produkter, och innehållet är på många sätt mycket beklämmande. Men vi har ändå i

riksdagen varit överens om att vi inte skall ha någon förhandsgranskning av tryckta skrifter, utan vi skall försöka att skapa positiva alternativ och genom opinionsbildning och fostran av barn och ungdom försöka få fram en attityd där man tar spjörn mot detta utbud. Detta är nu inte alldeles så lätt. Men det är en mycket farlig väg om vi börjar gå in för att, förutom den begränsade filmcensur som vi i dag har, också tala om censur när det gäller tryckta skrifter.

Jag har sagt att jag vill avvakta vad yttrandefrihetsutredningen kommer till på den här punkten. Jag tror inte det finns någon enkel lösning, i varje fall inte av förbudsmodell, för att klara av detta, utan det är fråga om något mera långsiktiga åtgärder – att, som jag sade, skapa positiva alternativ på både litteraturens och filmens område; att kanske ibland i radio och TV avstå från en del som man inte är skyldig att sända, så länge det i praktiken är fråga om monopolföretag; att i skolans undervisning och i föreningar, organisationer och folkrörelser försöka skapa större medvetenhet om problemen och fostra människor till insikt om att det är möjligt att avstå från att gå och se på film och läsa dålig litteratur. Det är en lång och besvärlig väg. Ändå tror jag att den på sikt är riktigare än den som leder till ytterligare utvidgning av censuren i vårt samhälle.

STURE PALM (s):

Herr talman! Jag tror inte att det är meningsfullt att fortsätta debatten här. Jan-Erik Wikström försöker utvidga debatten till ingrepp mot litteraturen. Jag har svarat för filmens område. Det är det som i första hand intresserar mig, eftersom jag har varit sysselsatt med film i så många år och skaffat mig både värdefulla och obehagliga erfarenheter från det området.

Det är ett litet för enkelt grepp, herr utbildningsminister, att i en seriös debatt söka glida ifrån frågeställningen och ge sig in på andra områden som interpellationen inte har omfattat. Visserligen omnämndes litteraturen i Lärarförbundets kongressmaterial, men det är filmen vi har diskuterat i det här sammanhanget.

Utbildningsministern JAN-ERIK WIKSTRÖM:

Herr talman! Det är riktigt att Sture Palm läste upp ett citat, där också litteraturen var nämnd. Jag tog detta som ett exempel på att censurfrågorna – om vi i princip skall ha förhandsgranskning eller ej – är utomordentligt knepiga.

Det är viktigt med engagemang på detta område, men det är också viktigt med principiell klarsyn.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 5 Om användningen av högsavlig eldningsolja i norra Sverige

Nr 42

Måndagen den
3 december 1979

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN erhöll ordet för att besvara Margit Odelsparr (c) den 12 november anmälda fråga, 1979/80:109, och anförde:

Herr talman! Margit Odelsparr har frågat mig om jag mot bakgrund av befarat samband mellan cancer och högt svavelutsläpp överväger att förkorta dispenstiden för användning av högsavlig eldningsolja i norra delarna av landet.

För att motverka de negativa effekterna på hälsa och miljö av svavelutsläppen beslutade riksdagen år 1975 om en sänkning etappvis av svavelutsläppen från förbränning av fossilt bränsle. Beslutet innebär att endast eldningsolja med högst en viktprocent svavel bör förbrännas i största delen av södra och mellersta Sverige. I ytterligare några län blir bestämmelsen gällande under 1981, och efter den 30 september 1984 gäller detta i hela landet. Prioriteringen mellan länen har gjorts med hänsyn främst till den svårare försurningssituationen i de södra delarna av landet.

Om det behövs för att begränsa utsläppen av svavelföreningar inom viss ort utöver vad som generellt gäller enligt förordningen om svavelhaltigt bränsle, har kommunen möjlighet att meddela föreskrift i lokal hälsovårdsordning om högsta tillåtna svavelhalt i eldningsolja. Sådana lokala föreskrifter har meddelats för en del av centrala Sundsvall.

Margit Odelsparr har kopplat ihop förekomsten av svavelutsläpp med cancerfrekvensen i en viss del av Sundsvall. Något samband mellan svavelföreningar i de halter som finns i luften och cancer har emellertid enligt vad jag erfarit inte konstaterats. Det är dock angeläget att uppgifter om att många cancerfall inträffat inom ett område noga undersöks av berörda organ. Jag förutsätter att hälsovårdsmyndigheten i Sundsvall undersöker de nu aktuella uppgifterna samt följer föreningssituationen och befolkningens hälsotillstånd för att kunna vidta de åtgärder som behövs för att begränsa de negativa effekterna av olika föroreningsutsläpp. Jag utgår från att man därvid också observerar förekomsten av utsläpp av bensenpyren.

Jag vill vidare nämna att regeringen tillsatte en kommitté med uppgift bl. a. att kartlägga och ställa samman kunskaper om faktorer som medför risk för cancer och föreslå åtgärder för att förebygga cancersjukdomars uppkomst.

MARGIT ODELSPARR (c):

Herr talman! Jag får tacka jordbruksministern för svaret på min fråga, även om jag inte är helt nöjd med svaret.

Bakgrunden till min fråga är den oro som har uppstått bland befolkningen i Sundsvallstrakten om de hälsorisker som luftföreningar i form av svaveldioxid och annat kan orsaka. Detta har aktualiserats av Alnö Hem och Skola-förening med anledning av att ett flertal fall av cancer bland barn har inträffat på Alnö under den senaste tiden. I brev till jordbruksministern har föreningen krävt att endast användning av lågsavlig olja skall tillåtas i Västernorrlands län. Jag anser detta krav berättigat och är därför något

*Om användningen
av högsavlig eld-
ningsolja i norra
Sverige*

Måndagen den
3 december 1979

*Om användningen
av högsvavlig eld-
ningsolja i norra
Sverige*

förvånad över att jordbruksministern i dag inte är beredd att medverka till en förkortning av dispenstiden för eldning med högsvavlig olja.

Kustområdet i Västernorrlands län utgör ett högindustrialiserat område, som utsätts för luftföroreningar från ett flertal industrier. Av undersökningar företagna av naturvårdsverket åren 1973–1974 framgår att Sundsvalls kommun har en betydligt högre halt av svaveldioxid och stoft i luften än vad naturvårdsverket godkänner som högsta godtagbara värde. Enligt uppgift har halten svaveldioxid kunnat nedbringas i innerstaden efter övergång till eldning med lågsvavlig olja där.

Frågan om sambandet mellan cancer och svaveldioxid är omstridd. Ett flertal statliga utredningar har dock ansett svaveldioxid utgöra en hälsorisk med bl. a. påverkan på luftvägarna i form av kronisk luftrörskatarr och nedsättning av andningsfunktionen. Av undersökningarna framgår att detta framför allt gäller när svaveldioxid förekommer tillsammans med andra ämnen.

Högsvavlig olja innehåller dessutom mer av andra föroreningar än lågsvavlig olja, såsom tungmetaller och benspyren. Av tungmetallerna har nickel visat sig vara cancerframkallande. Likaledes har benspyren visat sig kunna framkalla cancer. Den högsvavliga oljan innehåller dessutom åtskilligt mer stoft än den lågsvavliga. Av en undersökning som Gränges Aluminium av naturvårdsverket ålagts att utföra och som publicerades måndagen den 19 november framgår att Gränges Aluminium på ett år släpper ut lika mycket av det cancerframkallande ämnet benspyren som landets alla bilar under fyra år. Naturvårdsverkets chef har enligt uppgift i pressen ansett att resultatet av undersökningen är alarmerande.

Herr talmän! Med utgångspunkt i dessa synpunkter vill jag fråga jordbruksministern om han ändå inte är beredd att överväga en förkortning av dispenstiden för eldning med högsvavlig olja för i första hand Västernorrlands län.

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talmän! Jag upprepar att kommunen har rätt och möjlighet att meddela särskilda föreskrifter inom kommunen vilka exempelvis innebär att man sänker svavelhalten i oljan.

Jag vill också erinra om att det naturligtvis är ett kommunalt ansvar att planera så att en alltför kraftig industrialisering på ett begränsat område undviks.

Detta är det svar som jag vill ge Margit Odelsparr på hennes följdfråga.

MARGIT ODELSPARR (c):

Herr talmän! Sedan denna fråga aktualiserats har hälsovårdsnämnden i Sundsvalls kommun agerat på ett föredömligt sätt. Nämnden har i skrivelse till kommunstyrelsen hemställt om att den skall verka för att eldning med lågsvavlig olja införs i kommunen, helst redan 1981. Men man har också ansett att det inte är praktiskt med en lokal bestämmelse enbart för Sundsvalls del. Det hänger bl. a. samman med oljebolagens distributionsom-

råden och andra sådana saker. Dessutom har vi en hel del industrier som ligger i anslutning till Sundsvalls kommun men inom Timrå kommun, och därför har hälsovårdsnämnden begärt att kommunstyrelsen också skall verka för att eldning med lågsvavlig olja skall införas i hela länet. Vidare har hälsovårdsnämnden beslutat att en stor hälsoundersökning skall genomföras. Också det är ett positivt agerande från kommunens sida.

Jag hade hoppats att jordbruksministern skulle ha kunnat lämna ett mera positivt besked till mig här i dag.

Jag noterar emellertid att det i jordbruksministerns svar står att en kommitté nu har tillsatts för att undersöka faktorer som kan medföra risk för cancer. Detta tycker jag är glädjande, eftersom det enligt vad jag har erfarit hittills inte har gjorts tillfredsställande undersökningar för att fastställa orsakerna till cancer.

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Det är naturligtvis min förhoppning att andra hälsovårdsnämnder skall agera lika kraftfullt som Sundsvalls hälsovårdsnämnd har gjort efter den senaste upplysningen. Då klarar man länsproblemet på det sättet.

När det sedan gäller att införa förbud mot högsvavlig olja snabbare än vad riksdagsbeslutet anger vill jag säga att det naturligtvis delvis är en fråga om tillgången på lågsvavlig olja, men det är, herr talman, framför allt en fråga om varför man sänkt svavelhalten i oljan. Enligt det beslut som riksdagen fattat är det för att förbättra försurningssituationen i landet, där förhållandena i södra och mellersta Sverige är sämre än i Norrland. Detta är en av anledningarna till att man ansåg sig kunna vänta med att genomföra ett sådant förbud i Norrland.

Detta är naturligtvis en sak som man får se på. Men med de kunskaper som vi har i dag är det inte rätt av interpellanten att sätta likhetstecken mellan svavelhalten i eldningsoljan och risk för cancer.

MARGIT ODELSPARR (c):

Herr talman! Det råder mycket delade meningar om huruvida svaveldioxid framkallar cancer.

Hittills har det väl många gånger varit så att man avslöjat cancerframkallande ämnen mera av en slump. Man har inte gjort någon kontinuerlig uppföljning och kartläggning, som jag hoppas att den här kommittén kommer att ägna sig åt i fortsättningen.

Sedan vill jag också säga att vi har utsläpp av många olika slag i Sundsvallstrakten. Inte minst alarmerande är det stora utsläpp benspyren från Gränges Aluminium som uppmärksammas. Men chefen för naturvårdsenheten på länsstyrelsen anser ändå att svavlet är den värsta luftföroreningen inom länet, och han tycker att det finns skäl att förkorta dispenstiden.

Överläggningen var härmed avslutad.

Måndagen den
3 december 1979

*Om kyrkans för-
värv av skogsmark*

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN erhöll ordet för att besvara Arne Franssons (c) den 13 november anmälda fråga, 1979/80:114, och anförde:

Herr talman! Arne Fransson har, med hänvisning till ett par aktuella ärenden, frågat mig om jag anser att en förstärkning av kyrkans markinnehav med drygt 6 500 ha skogsmark är förenligt med de riktlinjer som riksdagen nyligen fastlade för den framtida jordbrukspolitiken.

En utgångspunkt för den nuvarande jordbrukspolitiken är att familjelantbruket skall vara den dominerande företagsformen. Rationaliseringspolitiken skall därför främja uppbyggandet och vidmakthållandet av effektiva familjeföretag. Detta syfte ligger också till grund för den jordförvärvslag som trädde i kraft i somras. Lagen skall också stärka sambandet mellan brukande och ägande och främja strukturrationaliseringen inom jordbruket och skogsbruket.

Enligt den nya jordförvärvslagen skall tillstånd vägras om marken behövs för jordbrukets eller skogsbrukets rationalisering. I fråga om större markförvärv medför detta att betydande arealer av den förvärvade marken kan komma att få avstås till förmån för de aktiva jord- och skogsbrukare som behöver förstärkning av sina fastigheter.

Jag uttalade i lagrådsremissen om jordförvärvslagen att balansen mellan olika ägarkategorier bör behållas i stort sett oförändrad. Lagen har mot den bakgrunden utformats så att möjligheterna för t. ex. kyrkan att förvärva jordbruks- och skogsfastigheter blir beroende av om man är villig att som kompensation avstå redan ägd mark som är lämplig att överföra till aktiva jord- och skogsbrukare. Omfattningen av den mark som bör avstås blir givetvis beroende av förhållandena i det enskilda fallet.

De ärenden som Arne Fransson hänvisar till i sin fråga beräknas inom kort komma in till regeringen. Jag är inte beredd att föregripa den prövning som då skall ske.

ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! När riksdagen våren 1979 fattade beslut om en ny jordförvärvslag slogs det fast att lagstiftningen skulle främja uppbyggandet och vidmakthållandet av effektiva familjeföretag och därmed stärka sambandet mellan brukande och ägande. Vidare uttalade riksdagen att rationaliseringspolitiken skulle utformas med utgångspunkt i familjelantbruket som den dominerande företagsformen.

Kyrkans stora intresse av att förstärka sitt markinnehav är oroande och något som enligt min bestämda mening måste motverkas, om de riktlinjer för jordbrukspolitiken som nu gäller skall kunna fullföljas. Det är bra att skogsbolagen säljer ut delar av sitt markinnehav, men de bör då inte hamna i en annan juridisk persons ägo. I stället bör sådan mark användas på det sättet att man bereder aktiva jord- och skogsbrukare möjlighet att förstärka sina fastigheter. Enskilda lantbrukare har ingen som helst möjlighet att konkur-

lera prismässigt med kyrkan med tanke på de avsevärt bättre ekonomiska förutsättningar som kyrkan har i förhållande till den enskilde lantbrukaren.

De arealer som Holmens Bruk AB och Munksjö AB skall försälja till kyrkan i en del Smålandskommuner är av betydande omfattning. Jag är medveten om att lantbruksstyrelsen har krävt en viss markkompensation från kyrkan. Det är bra men inte tillräckligt. En utveckling innebärande ökat markinnehav för kyrkan är något som jag inte kan ställa mig bakom.

Jag noterar emellertid och sätter min lit till de uttalanden som jordbruksministern har gjort i samband med lagrådsremissen och som också återges i svaret, nämligen att balansen mellan olika ägarkategorier bör behållas i stort sett oförändrad.

Jag är fullt medveten om att jordbruksministern i det enskilda fallet inte kan föregripa den prövning som skall ske i regeringen, men jag tolkar ändå jordbruksministerns svar på det sättet att man inte kommer att godkänna den av mig aktualiserade överlåtelsen av mark på nu gällande villkor.

Jag får slutligen, herr talman, tacka jordbruksministern för svaret på min fråga.

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Jag vill erinra om att grundprincipen är att juridiska personer som inte bedriver skogsindustriell verksamhet, och dit räknas kyrkan, får förvärvstillstånd endast om de avstår mark av samma storlek eller värde som förvärvet eller om annat skäl finns. När regeringen under senare år har medgivit större kyrkliga markförvärv har en förutsättning varit att stiftsnämnderna har varit beredda att medverka till att avyttra tidigare innehavd mark för rationaliseringsändamål.

ARNE FRANSSON (c):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för det kompletterande svaret. Jag tror att det var värdefullt att jordbruksministern angav regeringens principiella inställning.

Det är enligt min uppfattning helt riktigt att överlåtelse skall ske bara under förutsättning att man då avstår mark av samma storlek eller värde som förvärvet avser. På den punkten har jag ingen avvikande uppfattning. Jag hoppas därför att den prövning som regeringen gör av det aktuella ärendet kommer att leda till ett positivt ställningstagande och bereda möjligheter för unga lantbrukare att komplettera sina redan befintliga fastigheter med ytterligare mark.

Överläggningen var härmed avslutad.

Måndagen den
3 december 1979

*Om bekämpningen
av granbarkborren*

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN erhöll ordet för att besvara *Gunnar Olssons* (s) den 13 november anmälda fråga, 1979/80:115, och anförde:

Herr talman! Gunnar Olsson har frågat om de hittills samlade erfarenheterna av det första bekämpningsåret är sådana att jag anser att årets bekämpning av granbarkborren skall fortsätta även under 1980. Han har vidare frågat vilka ytterligare insatser jag är beredd att vidta för att fortsätta kampanjen mot granbarkborren.

Regeringen har tidigare i höst ställt 600 000 kr. till skogsstyrelsens förfogande för inventering av hur årets stora bekämpningsaktion mot granbarkborren har lyckats. Inventeringen visar att skadorna totalt sett har minskat väsentligt. Skogsstyrelsen bedömer dock att bekämpningsåtgärderna måste få ungefär samma omfattning nästa år och har begärt att pengar skall ställas till förfogande för statsbidrag. Framställningen bereds f. n. i jordbruksdepartementet, och regeringen kommer så snart det är möjligt att fatta beslut i frågan.

GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret på min fråga.

För det första kan vi konstatera att kampen mot granbarkborren i Värmland och några andra skogslän är det hittills största projektet i landet när det gäller biologisk kontroll av skadeinsekter.

För det andra kan vi konstatera att den här kampen blir hemskt dyr men att staten ändå knappast kan ha råd att sluta detta krig mot granbarkborren. Årets satsning kan nämligen inte få vara en engångsföreteelse, om man över huvud taget skall få bukt med insekterna.

Av totalt anvisade 24 milj. kr. under 1979 har ca 18 milj. kr. förbrukats i mitt hemlän Värmland. Nu ansöker skogsstyrelsen om 30,3 milj. kr. för 1980. Vid ett samtal som jag i dag har haft med skogsvårdsstyrelsen i Värmland och dess tjänstemän uppgav man att Värmland behöver ungefär hälften av detta belopp, dvs. ca 15 milj. kr. Dessa siffror visar att årets storskaliga granbarkborrebekämpning kommer att fortsätta i samma skala även under nästa år, under förutsättning att medel ställs till förfogande.

I Värmland har hittills ca 250 000 fångstfällor placerats ut i skogarna, och enligt beräkningarna skall ytterligare 50 000 fällor sättas ut.

Även om jordbruksministern, vilket framgår av svaret, i dag inte är beredd att precisera något anslagsbelopp i anslutning till skogsstyrelsens äskande om 30,3 milj. kr., vore det värdefullt om statsrådet ändå ville göra en klar viljeyttring, som garanterar att kampen kan få fortsätta under 1980 efter ungefär samma former som i år. Med ett sådant uttalande skulle statsrådet instämma i den bedömning som skogsstyrelsen gör, nämligen att bekämpningsåtgärderna måste få ungefär samma omfattning under 1980 som de hade under 1979.

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Får jag ännu en gång erinra om att 1979 års bekämpningsaktion var den största sedan verksamheten startades i slutet av 1960-talet. För första gången satsades i stor skala också på ferromoner, som hade prövats endast i mindre omfattning tidigare. Då kan man dra den slutsatsen, som skogsstyrelsen har gjort, att årets bekämpning har givit värdefulla erfarenheter på många områden. Man kan också dra den slutsatsen att den ökade trenden i angreppen, som visade sig 1977 och 1978, nu har brutits. Skadorna är totalt nere på 1977 års nivå. I alla inventerade län har skadorna minskat, med undantag av Örebro län. Glädjande är naturligtvis den kraftiga minskning som skett i Värmlands län, som i en följd av år varit svårast drabbat.

Från dessa utgångspunkter bereds ärendet om fortsatt stöd i regeringskansliet.

GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! Det är ett riktigt konstaterande av statsrådet att den kampanj som genomförts har varit till alla delar lyckad. Utplaceringen av fångstfällor har blivit en klar framgång. Denna smått unika kampanj bör därför få fortsätta.

Men kampanjen är ingalunda avslutad. För ett par veckor sedan gavs ett TV-program – jag vet inte om statsrådet hade tillfälle att se det – som gav en skrämmande bild av hur det i dag ser ut i framför allt Klarälvdalen, där de allra största skadorna finns. Bara i år har 325 000 granar – det motsvarar ungefär 108 000 skogskubikmeter – dött av de här angreppen.

Jag vet inte om statsrådet haft tillfälle att se katastrofområdet i Värmland. Anders Dahlgrens företrädare gjorde ett besök på platsen, och det ledde till att 24 miljoner omedelbart ställdes till förfogande. Jag skulle vilja föreslå statsrådet att vi i gott samarbete planerar in ett sådant besök i norra Värmland under våren, så får statsrådet på ort och ställe se den stora katastrof som drabbat skogsbruket där.

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Det är riktigt, som Gunnar Olsson säger, att kampanjen inte är avslutad. Om den hade varit avslutad skulle inte skogsstyrelsen ha begärt ytterligare 30,3 miljoner för nästa år.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 8 Om tillverkningen av öl- och läskburkar av aluminium

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN erhöll ordet för att besvara Hans Alséns (s) den 6 november anmälda interpellation, 1979/80:50, och anförde:

Herr talman! Hans Alsén har frågat mig vilken uppfattning jag har om riskerna för ett ökat energibehov och en växande nedskräpning genom

*Om tillverkningen
av öl- och läskburkar
av aluminium*

tillverkningen av öl- och läskburkar av aluminium och om jag är beredd att vidta åtgärder för att hindra eller förebygga eventuella dylika risker.

Bakgrunden till Hans Alséns frågor är bl. a. att PLM efter en överenskommelse med Pripps bryggerier beslutat bygga en förpackningsfabrik, vari man fr. o. m. år 1982 skall tillverka 900 miljoner dryckesförpackningar av aluminium per år. Avsikten är i första hand att ersätta den nuvarande burken av bleckplåt. På sikt räknar man med att aluminiumburken skall ta en större del av dryckesmarknaden än vad bleckplåtsburken nu har. De berörda företagen samverkar i ett projekt för återvinning av aluminiumburken. I projektet, som följs av en styrgrupp med företrädare för bl. a. naturvårdsverket, konsumentverket och Svenska kommunförbundet, avser man att bedriva försöksverksamhet i en kommun med att samla in tomburkar från hushållen i anslutning till insamlingen av returpapper och textilier.

I samband med behandlingen av proposition 1975:32 om återvinning och omhändertagande av avfall uttalade riksdagen att det bör vara klarlagt innan produktionen av en vara påbörjas hur varan skall omhändertas sedan den har använts och blivit avfall. Vidare uttalades att det är producenten som i första hand har ansvaret för att avfallet tas om hand på ett riktigt sätt från miljö- och resurssynpunkt.

Utan en väl fungerande återvinning skulle en övergång till aluminiumburken komma att medföra inte bara en ökad energiåtgång utan också miljöolägenheter i form av ökad nedskräpning. Dessa problem kan komma att växa om burken tar marknadsandelar från returglas. Det ankommer på de berörda företagen att svara för att frågan om återvinningen av aluminiumburkarna löses på ett från samhällets synpunkt tillfredsställande sätt. Regeringen kommer att noga följa utvecklingen på detta område och är beredd att vidta erforderliga åtgärder för att säkerställa att en sådan återvinning kommer till stånd.

HANS ALSÉN (s):

Herr talmån! Låt mig först få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation. Det är enligt min och, tror jag, många andras uppfattning en stor och viktig energi-, resurs- och miljöfråga som behandlas i interpellationen.

Jag brukar inte göra reklam för Expressen, men man kostade på sig ett uppslag i den här frågan i gårdagens tidning. Självfallet har jag, som det litet skämtsamt brukar heta, inga barn med Expressen, men jag tror ändå att man där är på rätt väg i sammanhanget genom att peka på det här problemet på ett sätt som i varje fall inte jordbruksministern har gjort. Jag tvingas tyvärr mot bakgrunden av interpellationssvaret säga att jordbruksministern svarat i knaphändigaste laget. Men jag hoppas att statsrådet är beredd att komplettera och vidareutveckla sig i den efterföljande diskussionen. Jag kommer nämligen att ställa vissa frågor i det fortsatta resonemanget.

Låt mig inledningsvis få konstatera att emballageutvecklingen inom livsmedelsindustrin under en längre tid gått mot en alltmer ökad andel engångsförpackningar.

Under de senaste åren har en seriös diskussion upptagits beträffande emballageutvecklingen. De direkta orsakerna till detta är två: dels energikrisen i början av 1970-talet, dels miljö- och livskvalitetsfrågornas ökade aktualitet.

Jag kan tänka mig att de företag som är aktuella i den här speciella frågan – PLM och Pripps – har väl så seriösa avsikter med sin diskussion om och slutliga satsning på en återvinningsbar aluminiumburk. Det är bara beklagligt att man från deras sida under utredningsarbetets gång inte funnit anledning att kontakta företrädare för konsumenterna. De små bryggerierna har tydligen heller inte varit intressanta samtalspartner i sammanhanget. Nej, man har faktiskt valt att över huvudena på flertalet andra intressenter fatta sina beslut. Med hänsyn till att Pripps till sin huvuddel ägs av samhället och att PLM är ett direkt monopolföretag på den aktuella marknaden är jag mycket intresserad av jordbruksministerns synpunkter på den här speciella aspekten. Får det gå till så här i ett samhälle, där ändå centerpartiet har ett betydande inflytande och där samma centerparti ständigt upprepar att det är de små företagen man skall slå vakt om, att man skall ha ett decentraliserat beslutsfattande osv.? Är detta ett rimligt handlingsätt, tycker jordbruksministern, av ett företag som i hög grad är samhällsägt och ett annat företag som är ett direkt monopolföretag?

Att begagna aluminium som förpackningsmaterial för drycker är faktiskt ingen ny idé ens i Sverige. Redan i mitten av 1960-talet umgicks kooperativa Wårby Bryggerier med planer på att använda dryckesburkar av det materialet. Enligt de uppgifter jag fått av vid den tiden ansvariga personer hos Wårby avstod man emellertid från aluminiumburken efter samtal med generaldirektören vid naturvårdsverket och experten där Hans Palmstierna, som båda ställde sig avvisande till tanken. Så tycker jag att det skall gå till i sådana här frågor.

I linje med Wårbys politik på det här området har de kooperativa butikerna i stor utsträckning underlättat för konsumenterna att återlämna sina tomglas. Som jag ser det hade det från olika utgångspunkter – inte minst från samhällets och konsumenternas – varit angeläget att PLM och Pripps parallellt med diskussionerna om tillverkning av aluminiumburken åtminstone hade övervägt möjligheten att utveckla glasemballaget. Det har man dock – på det tyder de uppgifter jag har – helt avstått ifrån. Jag tror mig veta att man valt den linje i viss strid med övriga medlemmar i Svenska bryggareföreningen – också ett exempel på att den store kan gå sina egna vägar.

Ja, så kan det alltså gå till när – om uttrycket tillåts – de stora elefanterna dansar. Resultatet har inte vare sig ur samhälls- eller ur konsumentintressets synpunkt blivit i alla delar särskilt tilltalande. Verkningsarna härav kan komma att visa sig långt fram i tiden. De kan bli ödesdigra på olika områden. Det kan bli fråga om skador i vår miljö, om en oansvarig energiförbrukning och om besvärliga konkurrensförhållanden inom bryggerinäringen, som redan är hårt drabbad. Både kammarens ledamöter och flera tidigare regeringar har haft anledning att sysselsätta sig med problemen inom denna näring. Bryggerinäringen har ju stora problem ur sysselsättningsmässiga och

*Om tillverkningen
av öl- och läskburkar
av aluminium*

andra synpunkter, vilket är av betydelse i detta sammanhang.

Låt mig litet närmare och i varierande omfattning få utveckla mina synpunkter på dessa tre huvudområden.

Under första hälften av 1981 kommer PLM:s nya fabrik i Fosie i Malmö att börja leverera aluminiumburkar till i varje fall Pripps bryggerier. Fabriken kommer, som också framgår av interpellationssvaret, att ha en årskapacitet av 900 miljoner förpackningar. Jag vet inte om ett så stort antal burkar skulle rymmas här i plenisalen, men jag skulle knappast tro det. Det är alltså inte fråga om några småposter. Man kan förstås till att börja med trösta sig med att allt inte kommer att säljas i vårt land – men nog blir det fråga om stora tal. Vi lär redan i dag ha en percapitakonsumtion i Sverige på 70 burkar. Allt tyder på att denna konsumtionsnivå kommer att stiga. Som jämförelse kan nämnas att konsumtionen i USA ligger på 250 burkar per person och år. Vi brukar ju när det gäller vad som skall ske i fråga om utvecklingen i vårt land ofta hämta uppgifter från den amerikanska marknaden.

Låt mig dröja kvar med exempel just från USA. Där har nämligen aluminiumburken en mycket stor marknad. I USA har byggts upp system för tomburkens återtagning vilka varierar mellan olika stater. PLM-Pripps har planerat ett system för insamling av tomburkar från hushållen i anslutning till insamlingen av returpapper och textilier. Om utfallet av denna insamlingsform vet vi i dag slätt intet.

Låt mig i detta sammanhang återropa ett annat tidningsorgan, som jag själv och jag förmodar även jordbruksministern studerar med stort intresse varje vecka, nämligen tidningen Land. I dess senaste nummer, nr 48, inrymdes en stor artikel på två sidor om bl. a. just denna fråga. Artikeln var rubricerad "Ett energislöseri utan like?" – frågetecknet är kanske berättigat. I den artikeln sägs beträffande den kommunala verksamheten avseende insamling av papper och textilier:

"Kommunal pappersinsamling blir obligatorisk från årsskiftet. Men nu är det bara en månad kvar och fortfarande har bara ett fåtal kommuner genomfört insamlingen. För om de inte anser sig ha råd slipper de nämligen, och burkarna hamnar troligen även de bland soporna."

Jag vet inte hur väl underrättad tidningen Land är, men jag förmodar att jordbruksministern sitter inne med mera ingående informationer. Hur står det till ute i kommunerna på den här punkten? Pripps material och kanske även i någon mån interpellationssvaret ger ett intryck av att man ute i kommunerna har en fantastisk beredskap för att ta emot burkar, tidningar och andra typer av avfall. Jag tillåter mig tvivla på detta och lutar åt att Land har rätt, men jag vore tacksam om jordbruksministern kunde korrigerar mig på den punkten.

Jag hyser alltså minst sagt dubier om huruvida denna insamlingsverksamhet kommer att fungera. Något som vi vet är ändå hur det har gått i USA. Erfarenheter därifrån visar att man får tillbaka, generellt i hela USA, ca 26 % av den försålda kvantiteten aluminiumburkar. Räkna efter vad ca 30 % – om vi skall vara litet generösa – på 900 miljoner burkar kan bli! Det blir inget ansevärt antal burkar, om vi skulle hamna på samma nivå här i landet. I de

stater där burkar belagts med hög pant är återtagningen betydande. Den sker dock genom butikerna och förorsakar där stora svårigheter, då säljställen inte är planerade för ett så stort tomburksåterlämnande. Vad jag kan förstå finns det i Sverige ingen möjlighet att via butikerna samla in tomburkar. Handlarna har nämligen – och här har jag uppfattat det som om man är helt överens – sagt ifrån på den punkten. Man har ingen möjlighet att ta emot burkar.

I andra stater i USA, där återtagningen sker på speciella insamlingsplatser, ligger retursiffran på ca 50 %. I stater där inga aktiva insatser gjorts är retursiffran betydligt lägre.

Mot bakgrund av de erfarenheter som gjorts i USA kan det med andra ord finnas skäl för oss att hysa stor oro. Under våren 1980 avser aluminiumtressenterna här i landet att starta en s. k. försöksverksamhet vad gäller insamling av tomburkar från hushållen. Enligt uppgift kommer försöksverksamheten att ske i Varberg under medverkan av en styrgrupp, som det så vackert heter, med företrädare för bl. a. naturvårdsverket, konsumentverket och Svenska kommunförbundet.

Låt mig återkomma till några reflexioner när det gäller formen för myndigheters medverkan i ett sådant här projekt. Först måste jag få ge uttryck för min minst sagt betydande förvåning över att man i det här läget kan tala om försöksverksamhet i ordets egentliga mening. Klart är ju nämligen att burkfabriken redan är under uppförande. Det är dessutom fråga om en mycket stor investering. Jag har sett siffror på mellan 100 och 200 milj. kr. Vad den exakta siffran är vet jag inte, men den är i varje fall mycket hög. Jag skulle vilja se den som – om försöksverksamheten inte faller väl ut – kan stoppa tillverkningen av aluminiumburken. Följden blir i så fall inte bara en avskräckande stor kapitalförstöring. Förväntad sysselsättning äventyras också, och berörda företag, kommuner och anställda kommer helt naturligt att reagera.

Jag vill därför fråga jordbruksministern: Hade det inte varit rimligt – det är en både principiell och praktisk fråga – att genomföra en verklig försöksverksamhet innan beslutet om fabriken byggande fattades? Statsrådets i interpellationssvaret gjorda hänvisning till riksdagens beslut i anledning av propositionen 1975:32 kan få sin rätta belysning genom ett kompletterande svar här i kammaren. Menar jordbruksministern för resten att riksdagens uttalande "att det är producenten som i första hand har ansvaret för att avfallet tas om hand på ett riktigt sätt från miljö- och resurssynpunkt" kan komma att infrias i fråga om aluminiumburken? Vad jag kan förstå hänger det helt och hållet på kommunerna om detta skall ge resultat. Det är på kommunerna som man har byggt upp hela återtagningen av tomburkar. I sakens nuvarande läge är det också av direkt intresse att få höra om jordbruksministern tycker att det är tillfredsställande att en – jag upprepar – s. k. försöksverksamhet bedrivs i bara en enda kommun, som dessutom lär vara utvald av PLM. Det svaret avvaktar jag med stort intresse. En enda kommun skall alltså ge svar på frågan om det går att klara återtagningen av aluminiumburkar. Jag har hört att man i denna kommun, som skall vara en

Måndagen den
3 december 1979

*Om tillverkningen
av öl- och läskburkar
av aluminium*

s. k. försökskommun, också skall bygga den fabrik som skall svara för nedsmältningen av det återtagna aluminiumet. Jag har här inga kommentarer, men det kan kanske vara av intresse att konstatera detta.

Så några ord om myndighetsmedverkan i sammanhanget. PLM har i olika skrivelser och på annat sätt framhållit att olika myndigheter, med intressebevakning på området, har ställt sig positiva till den nya burken. Det har också nämnts att jordbruksdepartementet varit välvilligt. Hur det är med den saken kan kanske jordbruksministern utveckla litet närmare. Det är ju särskilt intressant mot bakgrund av centerpartiets, som jag uppfattar det, ärligt menade stora intresse för miljövårdsfrågor. Har jordbruksdepartementet verkligen varit med och välsignat och släppt fram verksamheten på det här sättet?

Så till myndighets eller – låt mig säga – verks sysslande med en sådan här fråga. Jag tycker att detta har sin både principiella och praktiska sida. Jag har försökt få klarhet i hur en av de åberopade myndigheterna, nämligen naturvårdsverket, handlagt frågan. Och det skall jag säga som representant för medborgarna att det minsann inte är så lätt att få fram dylika uppgifter. Men på olika vägar har jag dock fått besked om att frågan i varje fall inte varit föremål för behandling i verkets styrelse. Det är också tveksamt i vilken utsträckning som generaldirektören har varit underrättad. Enligt min mening är det aktuella ärendet av sådan betydelse att det rimligen borde ha varit föremål för styrelsebehandling. Vad har vi annars styrelser till? skulle jag vilja fråga. Detta är en fråga – jag upprepar det – som långt in i framtiden har konsekvenser som vi knappast kan ana. Men den är tydligen inte värd behandling i naturvårdsverkets styrelse. Jag skulle faktiskt sätta värde på att få del av statsrådets uppfattning på denna punkt.

Låt mig bara med ett exempel belysa varför jag anser den aktuella frågan vara så viktig, framför allt ur miljösynpunkt.

Statens vägverk har 1976 redovisat skräpmängden vid vissa vägar i Sverige och då kunnat konstatera att år 1975 – det var då man gjorde undersökningen – var andelen dryckesförpackningar 12,6 % av den totala skräpmängden, varav returflaskorna var representerade med 0,7 % och stålburkarna med 7,2 %. Nu skall vi minnas att aluminium är oförstörbart till skillnad från plåt, som rostar och försvinner med tiden. Vi kan utan att skräckmåla lätt se framför oss berget av aluminiumburkar i vår natur – längs våra vägar, i skogsbackar, vid sjöstränder eller var som helst. Vi är ju så stolta över att vi här i landet enligt vår lagstiftning kan hålla naturen öppen för våra medborgare. Det är ingen skön syn man här kan se framför sig. Eller vad tycker miljöministern?

Den årliga konsumtionen av öl och läskedrycker i Sverige är 700 miljoner liter. 70 % av allt detaljhandelsförsålt öl och 10 % av läskedryckerna säljs i burk. Burken har alltså en mycket stor andel redan i dag. Denna utveckling kan förväntas fortsätta med den politik som PLM nu valt med aluminiumburken.

När man talar om aluminiumburken som returnerbart emballage bör man komma ihåg att burken måste gå vägen över skrot till ny process för

framställning av ny burk. "Återburk", som man i sitt förföriska material valt att kalla den, är därför ett ord som i sammanhanget har något av kejsarens nya kläder över sig. Returflaskan däremot går direkt tillbaka från detaljhandeln till bryggeriet för rengöring och tappning och sedan tillbaka igen till konsumenten – genomsnittligt 30 gånger räknar bryggerinäringen med.

I samband med Pripps/PLM:s agerande för att få fram en ny förpackningsvariant av engångstyp har jag funnit det anmärkningsvärt att man inte tar någon hänsyn till de samhällsekonomiska konsekvenser beslutet innebär. Energidelen borde ha utvärderats bättre med tanke på den energisituation hela västvärlden just nu har, en situation som i framtiden väl kan tänkas förvärras. På den punkten är jordbruksministern – skulle jag vilja säga – besvärande tystlåten i sitt svar.

I det material som PLM presenterar när det gäller energikostnaderna koncentrerar företaget sin redovisning till att gälla återvinning av aluminiumburken. Detta innebär att de som tar del av presentationen får uppfattningen att vi nu nått fram till ett energisnålt material. Det är enligt min bestämda mening fel. Vid bedömningen av energikostnaderna skall både produktionen av burkarna och återvinningen ingå.

Jag visar här på bildskärmen ett stapeldiagram som belyser kostnadsrelationen. Det har framtagits av STU, styrelsen för teknisk utveckling.

Vi kan i de nedåtriktade staplarna se energiförbrukningen för 45-centiliterburkar av aluminium med 70 % återlämning – observera 70 %, en mycket hög siffra. Det innebär en energiförbrukning på 2 kWh per 100 hektoliter. PLM har vidare underlåtit att presentera en jämförelse med flegångsglas, dvs. returglas. Om man granskar bilden ser vi att det vid 15 användningar av returglas – alltså färre användningar än vad som i dag faktiskt förekommer – skulle kräva 96 procents återlämnande av aluminiumburkarna för att komma ned i samma energiförbrukning. Var och en förstår att det är omöjligt att komma upp i 96 procents återlämnande.

Kostnaderna i kronor och ören, som också framgår av diagrammet, är ju dessutom till klar fördel för returflaskan. Diagrammet visar att returflaskans kostnader vid 30 returer blir ca 190 kr. per hektoliter. Kostnaderna för burken kommer inte ens i närheten av detta belopp utan blir mycket högre även vid 96 procents återvinning.

Jag skall inte ånyo återropa Expressen, men tidningen har på ett mycket målande sätt beskrivit kostnaderna och energiförbrukningen. Jag har ingen direkt uppfattning hururvida man i det fallet lyckats göra en korrekt presentation, men den ger i alla fall en mycket illustrativ belysning av vad jag har sagt.

Det skulle vara intressant att få jordbruksministerns kommentar till dessa av STU lämnade uppgifter. Enligt min mening talar de i varje fall inte till aluminiumburkens fördel.

En annan sak värd att nämna är att den aluminiumplåt som erfordras för burktillverkningen i dag inte kan valsas fram i Sverige utan måste importeras. Det kan vara intressant att i detta sammanhang omtala att svenska uppfinnare arbetar med en burk som baseras på pappmaterial. Man har varit i

*Om tillverkningen
av öl- och läskbur-
kar av aluminium*

kontakt med PLM, som inte visat något som helst intresse för saken. Jag kan givetvis inte bedöma produktens värde. Men vederbörande uppfinnare har visat mig korrespondens med förpackningstillverkare på andra håll i världen, vilka uttalat sitt stora intresse för burken. Uppfinnarna har dock velat att burken skall komma till produktion i det här landet, vilket jag tycker är en mycket fin inställning. Jag hoppas att de skall nå framgångar i de strävandena. Wårby tittar nu på förslaget, och jag hoppas i det fallet på en positiv utgång.

Avslutningsvis vill jag ta upp en tredje aspekt på den aktuella frågan – den första gällde miljöförstörelsen och den andra energiförbrukningen. I min interpellation pekar jag på risken av en ytterligare snedvridning av konkurrensförhållandena i bryggerinäringen genom införandet av aluminiumburken. På grund av Pripps våldsamma volymmässiga dominans på den svenska marknaden kommer man att kunna tillgodogöra sig helt andra och fördelaktigare priser på aluminiumburken än de små bryggerierna med sina avsevärt kortare serier kan göra. Enligt uppgift rör det sig om flera öre per burk. Exakt hur mycket det kan gälla vet jag inte, men det är fråga om betydande belopp. Detta förhållande kan komma att medföra ödesdigra konsekvenser för de mindre bryggerierna. Har möjligen jordbruksministern någon mening om detta? Ett svar skulle onekligen intressera – inte minst mot bakgrund av centerpartiets uttalade vilja till vaktslagning om de mindre och medelstora företagen.

Till sist en fråga i direkt anslutning till sista meningen i interpellationssvaret. Jordbruksministern säger där: "Regeringen kommer att noga följa utvecklingen på detta område och är beredd att vidta erforderliga åtgärder för att säkerställa att en sådan återvinning kommer till stånd." Jag frågar nu: Är statsrådet beredd att här och nu ge några exempel på sådana åtgärder? Utan några sådana konkreta exempel måste jag tyvärr säga att interpellationssvaret förutom att vara knapphändigt också är i sak direkt ointressant. Men jag hoppas att jordbruksministern skall ge mig anledning att slippa hysa den uppfattningen.

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Herr Alsén säger att detta kanske är en av de allra största energipolitiska och miljöpolitiska frågor som har diskuterats på senare tid. Jag håller med honom i det avseendet – det är en mycket stor och viktig fråga. Det torde också framgå av det svar jag har gett honom.

Herr Alsén frågar: Får det gå till så här? Är detta en rimlig ordning? Om jag hade tyckt att det här var en rimlig ordning skulle herr Alsén inte ha fått det svar han har fått. Av svaret framgår alldeles klart att regeringen är beredd att vidta erforderliga åtgärder för att komma till rätta med återvinningen. Och det är ett svar som herr Alsén får nöja sig med i dag. Jag tycker att han borde vara glad över att svaret är så pass klart som det är.

Sedan frågar herr Alsén: Vad menar jordbruksministern? Vilka åtgärder kommer regeringen att vidta? Låt mig då erinra om att vid tillkomsten av lagen om hälso- och miljöfarliga varor förutsåg riksdagen att lagen skulle

kunna användas i fråga om engångsförpackningar. Det är tveksamt hur pass användbar lagen är i detta fall, eftersom den bara ger möjlighet att meddela föreskrifter som betingas av hälso- och miljöfara.

Det finns naturligtvis ekonomiska styrmedel. Man har exempelvis möjlighet att kraftigt höja förpackningsavgiften för aluminiumburkar. Men man kan också tänka sig en annan utformning av ett avgiftssystem. Kanske visar det sig att ett regelrätt pantsystem skulle vara det bästa. Härpå tyder erfarenheterna från USA.

Detta måste på något sätt utredas, och det är min avsikt att försöka få till stånd en utredning. En tänkbar åtgärd är naturligtvis att låta en utredning om styrmedel för att säkerställa återvinning av aluminiumburkar även undersöka möjligheterna att genom förbättringar hålla kvar ett retursystem för öl- och läskförpackningar.

Herr Alsén ställde en rad frågor till mig. När det gäller naturvårdsverkets handläggning vill jag säga att detta är en fråga för naturvårdsverkets styrelse. Det är exempelvis en fråga för den ledamot av naturvårdsverkets styrelse som är närvarande i kammaren i dag, nämligen Pär Granstedt.

Påståendet att jordbruksdepartementet skulle ha varit välvilligt inställt till den här fabrikationen – som herr Alsén så målande beskrivit, en beskrivning som jag i stora delar kan instämma i – är felaktigt. Jordbruksdepartementet har icke varit välvilligt inställt. Men vi saknar de medel som skulle behövas för att direkt stoppa ett sådant här fabriksbygge. Detta är en fråga för företaget att bedöma, varvid man har att ta hänsyn till den risk som ligger i att ekonomiska styrmedel kan komma att införas.

HANS ALSÉN (s) replik:

Herr talman! Jag har bara fått replik, eftersom en annan värderad ledamot av kammaren har begärt ordet. Jag har alltså endast tre minuter på mig, och jag kanske skulle ha behövt några till.

Jag konstaterar att statsrådet nu exemplifierade med vissa åtgärder. Det är jag tacksam för. En del av dessa åtgärder kan vara radikala, t. ex. att införa en hög pant. Men då äventyras hela projektet – det skall vi vara medvetna om. Man har inte räknat med sådana kostnader när man kalkylerat med att den här burken skulle bli lönsam. Det är det som är problemet. Vi vet när det gäller glasflaskor att man måste komma upp i en pant på åtminstone 50 öre för att det skall ge någon effekt då det gäller återlämnandet.

Om jag förstod statsrådet rätt borde jag av svaret kunna utläsa att det föreligger viss tveksamhet beträffande den här försöksverksamheten. Framför allt – och det tycker jag är viktigt – var statsrådets svar klarläggande så till vida att Pripps och i första hand PLM här tar på sig ett stort ansvar. Det är viktigt att man inom de båda företagen är medveten om det. Jag är inte alldeles säker på att så är fallet.

Jordbruksdepartementet har inte varit välvilligt inställt till det här, säger jordbruksministern. Men jag har läst promemorior från PLM där detta klart uttrycks, men det är möjligt att det då gällde det jordbruksdepartement som leddes av den nuvarande jordbruksministerns företrädare. Det är väl troligt

Måndagen den
3 december 1979

*Om tillverkningen
av öl- och läskbur-
kar av aluminium*

att det är så, för vi byter ju som bekant regeringar ganska ofta nu för tiden, vilket i sig medför många problem.

Så till resonemanget om naturvårdsverket. Om jag förstår jordbruksministern rätt är vi överens om att det här rör sig om en mycket viktig fråga. Jag drar därför slutsatsen att statsrådet – även om han av rädsla för att utöva något slags ministerstyre inte uttalade det – ändå hyser meningen att frågan är av en sådan storleksordning att naturvårdsverkets styrelse rimligen borde ha behandlat den.

Frågan om kommunernas beredskap fick vi inget besked om. Finns den ute i landet i övrigt? I det sammanhanget har vi också frågan om Varberg som en enda försökskommun. Jag tycker att det vore värdefullt om statsrådet ville redovisa sin synpunkt på också den frågan. För mig innebär nämligen försöksverksamhet i en enda kommun en alldeles för begränsad åtgärd för att man verkligen skall kunna tala om ett försök med någon som helst mening.

När det gäller energiförbrukningen och STU:s utredning skulle jag vidare vara tacksam om statsrådet något ville beröra den aspekten. I interpellationssvaret finns ingenting som egentligen klarlägger vad statsrådet har för uppfattning om vådan av en sådan här tillverkning från energiförbruknings-synpunkt. Frågan om energiförbrukningen är ju ändå ett av de stora problemen i dagens samhälle. Det vore därför av stort värde om statsrådet ville ge några synpunkter på hur han ser på frågan utifrån den aspekten.

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Jag tycker nog att herr Alsén hårdrar mitt svar. Jag har givit klart besked om vad detta innebär ur både energi- och miljösynpunkt. Men jag skall ge ytterligare några korta kommentarer till de olika frågorna.

Konkurrenssynpunkterna: Här har näringsfrihetsombudsmannen att ingripa.

Strukturfrågorna: Här har vi Bryggeriinvest, som har ansvaret för strukturen.

Försöksverksamheten, och frågan om det är rimligt med bara en försökskommun: Låt mig som min personliga uppfattning säga att det nog hade varit rimligt att ha försöksverksamhet i flera kommuner och att pröva olika system.

I det sammanhanget vill jag återkomma till det herr Alsén sade om kostnaderna. Han sade: Kostnader för detta har ju företaget inte räknat med, och då går inte kalkylen ihop. Då vill jag säga till herr Alsén att efter det svar som jag har givit i dag så borde företaget veta att de här kostnaderna kan komma att uppstå.

HANS ALSÉN (s) replik:

Herr talman! Jag är tacksam för den komplettering som jordbruksministern gjorde. Kvar står dock min uttalade uppfattning att det hade varit värdefullt om statsrådet utvecklat sina synpunkter litet tydligare och litet mera omfattande, men jag har också viss förståelse för att ärendet har sin

känslighet, och jag skall respektera det. Jag vill i sammanhanget upprepa det påpekande jag gjorde om att vi ganska nyligen har haft regeringsskifte och fått ny ledning i jordbruksdepartementet, och jag kan tänka mig att det blir svårigheter vid sådana här övergångar.

Från konsumentsynpunkt – och jag vågar påstå också från handelssynpunkt, från miljövänners synpunkt och från många andra intressegruppers synpunkt – noterar jag emellertid med tillfredsställelse att den nuvarande jordbruksministern, även om det kommer in i ett alldeles för sent skede, ämnar ägna denna fråga mycket stor uppmärksamhet. Jag noterar att jordbruksministern icke kommer att underlåta att använda de medel som står regeringen till buds i avsikt att eliminera de stora risker som denna produkt har för miljön, för energiåtgången och för de små bryggeriernas situation på marknaden.

Det var intressant att höra att jordbruksministern delar min uppfattning om att en försöksverksamhet i en enda kommun är alltför begränsad för att kunna ge det utbyte som vi har tänkt oss. Jag förväntar mig verkligen att i varje fall företrädare för naturvårdsverket, som ju ingår i den s. k. styrgruppen, och dess styrelse – en representant finns ju här i kammaren och kommer väl att yttra sig om en stund – ser till att vi får en försöksverksamhet som blir mera klargörande än den som nu är tänkt att genomföras i en enda kommun. Jag kommer att med stort intresse åhöra vad representanten för naturvårdsverkets styrelse har att anföra på den punkten.

Vad sedan gäller frågan om energiförbrukningen tycker jag kanske inte att statsrådet utvecklade sitt resonemang på den punkten tillfredsställande. Att gå närmare in på denna fråga behöver, som jag ser det, inte innebära att man upprepar sig intill tjatighet, för frågan om hur vi skall ha det med vår energi i framtiden intresserar ju hela det svenska samhället i dag.

Jag vill ställa en rak fråga till statsrådet: Skall vi verkligen använda en ökad andel av vår energi till att tillverka ett dryckesemballage som ur flera synpunkter är tvivelaktigt? Är det en riktig hantering i en besvärlig energisituation?

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN:

Herr talman! Låt mig då förtydliga mig ytterligare och säga när det gäller återvinningen, att jag nog tycker att minst 70–80 % måste samlas in för att återvinnas, om man skall kunna uppnå ett hyggligt resultat.

I fråga om energisynpunkterna har jag den uppfattningen att den här tillverkningen är synnerligen energikrävande. För den händelse Hans Alsén inte har läst forskningsrapporten beträffande bryggeriernas förpackningar vill jag också gärna citera följande ur denna:

” --- ett införande av den heldragna Al-burken utan att man samtidigt redovisat ett praktiskt realiserbart retursystem vore ett första rangens slöseri. Om alla öl- och läskförpackningar vore tillverkade av aluminium och skrotpriset --- satts så lågt som 2 500 kr/ton och man *ej* återvann burkskrotet som råvara skulle årligen råvara för ca 110 Mkr gå förlorad. Samtidigt skulle energimängden 2,6 TWh likaledes förlösas.”

Måndagen den
3 december 1979

*Om tillverkningen
av öl- och läskburkar
av aluminium*

Talmannen anmälde att Hans Alsén anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Debatten har nu förflutit en ganska lång stund sedan jag begärde ordet, och jag vill därför något summerande konstatera att frågan om aluminiumburkarnas effekt är helt beroende av hur det går med återvinningen. Om man inte lyckas få till stånd en acceptabel återvinning, innebär aluminiumburkarna stora miljöproblem och ett oförsvarligt energislöseri. För man däremot en långtgående återvinning, kan ett införande av aluminiumburken såvitt jag förstår t. o. m. innebära en viss förbättring jämfört med nuläget, eftersom vi inte har någon fungerande återinsamling av de bleckburkar som vi nu har och inte heller någon fungerande återvinning av dessa bleckburkar. Som jag ser det måste således vår inställning till aluminiumburken helt och hållet bli beroende av om en så fullständig återvinning som möjligt kan komma till stånd. Jordbruksministerns uttalande i slutet av interpellationssvaret, där han säger att regeringen är beredd att vidta erforderliga åtgärder för att säkerställa att en sådan återvinning kommer till stånd, tolkar jag därför som mycket hoppningivande. De ytterligare kommentarer som jordbruksministern har gjort i dag har stärkt mig i övertygelsen att regeringen verkligen kommer att se till att återvinningen kommer till stånd, även om det i praktiken skulle innebära att hela projektet äventyras.

Här finns det två vägar som man i första hand kan tänka sig. Den ena är att man ute i kommunerna får till stånd en ordentlig sopsortering och upphämtning av värdefullt avfall, som alltså skulle inkludera dessa burkar. Den andra – och det är kanske något som under alla omständigheter behövs – är att man sätter ett sådant värde på burkarna i form av pant eller skatt att starka ekonomiska drivkrafter åstadkommer att burkarna återställs till butiken eller till något uppsamlingsställe. Om man satte en tillräckligt hög pant på burkarna skulle det givetvis därmed för returglasen uppstå ett annat konkurrensläge. Risker för att aluminiumburkarna skulle ersätta inte bara de burkar som nu används utan också returflaskorna skulle förmodligen bli ganska liten, om man skattevägen eller på annat sätt införde en tillräckligt hög pant.

Jag tolkar alltså det svar som lämnats här i kammaren så att regeringen kommer att tillse att vi uppnår en återvinningsgrad som ligger i varje fall på den nivå som jordbruksministern nämnde här. Sedan får väl PLM tänka över om de ekonomiska konsekvenserna av ett sådant system är acceptabla för företaget eller om man bör frågå det här projektet.

HANS ALSÉN (s):

Herr talman! Pär Granstedt är såvitt jag vet ledamot av naturvårdsverkets styrelse. Jag beklagar att han inte fann anledning att på något sätt kommentera det förhållandet att naturvårdsverkets styrelse med sin borgerliga majoritet tydligen icke har sett det som motiverat att ta initiativ för att

behandla denna fråga och så att säga hålla i den från styrelseutgångspunkt. Mot den bakgrunden tycker jag att Pär Granstedts resonemang blir en smula sangviniskt, när han – på samma grund och med samma värdering som jordbruksministern hade – säger beträffande effekten av aluminiumburken i form av nedskräpning, energiåtgång osv. att man skall avvakta frågan om huruvida man kan uppnå en hög återvinningsgrad. Om man inte gör det – jordbruksministern talade om en återvinningsgrad på 70–80 %, och herr Granstedt instämde i detta – då får burken en mycket besvärande effekt från de här olika synpunkterna.

Nu har man startat en "försöksverksamhet" – man har tänkt att en sådan skall äga rum i en enda kommun, och det vill jag inte beteckna som försöksverksamhet – och det sker i en styrgrupp med naturvårdsverkets deltagande. Det är alltså det faktiska förhållandet. Menar Pär Granstedt, som ledamot av naturvårdsverkets styrelse, att detta är tillfredsställande, att man den vägen kan få svar på frågan om det är möjligt att åstadkomma en långtgående återvinning? Jag tror definitivt inte det.

Pär Granstedt säger att det är fråga om en sopsortering enligt det system man sagt skall träda i kraft fr. o. m. årsskiftet, dvs. att kommunerna skall ta emot och sortera sopor, papper och textilier i särskild ordning, och att aluminiumburken skall ingå i den bilden. Men som vi vet och som framgick av mitt citat ur tidningen Land har ju kommunerna en mycket låg beredskap på det här området. Det skulle därför vara intressant att höra Pär Granstedts uppfattning på denna punkt i hans egenskap av ledamot i styrelsen för det naturvårdande organet i det här landet. Hur är beredskapen i kommunerna? Jordbruksministern kunde inte ge mig något svar på det. Om ledamoten av naturvårdsverkets styrelse Pär Granstedt möjligen kan göra det, så är jag tacksam.

Det är ju så – jag är tvungen att upprepa detta – att man kommer att starta tillverkningen av dessa burkar 1981, alltså om ett år. Då får vi ta alla de konsekvenser som jag har antytt här tidigare. Då står vi där med alla de problem som kan bli följderna, inte minst för den kommun där fabriken ligger. De anställda kommer där i en besvärlig situation, om mina dubier om möjligheterna att återta burkar i tillfredsställande omfattning kommer att visa sig befogade, dvs. om man kommer under de 70–80 % som jordbruksministern har pekat på.

Jag är alldeles säker på att man kommer att hamna under den nivån. Vad gör man då? Det är det som är det intressanta. Kan man kräva att fabriken upphör med produktionen? Kan man så att säga dra in möjligheten för fabriken att tillverka den här burken? Det undrar jag, och för min del tror jag det inte. Därför menar jag – och jag upprepar det som jag sagt tidigare – att det är olyckligt att försöksverksamheten kommer in i ett så sent skede att tillverkningen de facto under alla förhållanden kommer att starta, alltså även om försöksverksamheten ger negativt resultat. Dessutom är försöksverksamheten som sagt alltför begränsad.

Måndagen den
3 december 1979

*Om tillverkningen
av öl- och läskbur-
kar av aluminium*

PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talmän! Låt mig börja med att rätta Hans Alsén på en punkt. Naturvårdsverkets styrelse har inte en borgerlig majoritet. I den mån man skall åsätta styrelseledamöterna partibeteckningar, så är det en klar socialdemokratisk majoritet. Men jag vill inte påstå att det är den socialdemokratiska majoriteten i naturvårdsverkets styrelse som är orsaken till att styrelsen inte har behandlat denna fråga. Det är snarare så att naturvårdsverket inte, såvitt jag vet, har fått detta ärende på något slags remiss. Det är alltså inte ett formellt ärende för styrelsen att behandla. Däremot har tydligen Pripps haft underhandskontakter med naturvårdsverket, men dem kan jag inte svara för.

Det är självklart att vi från naturvårdsverkets sida har anledning att följa detta ärende, och jag delar i och för sig Hans Alséns uppfattning att detta är någonting som vi bör diskutera i styrelsen. Men det är inte särskilt mycket som naturvårdsverket som ämbetsverk i detta läge kan besluta om som kan påverka denna hantering.

När det gäller hanteringen gjorde sig Hans Alsén skyldig till ett litet felcitat. Han sade att jag ville avvakta om det kunde bli en tillfredsställande återvinning eller inte. Vad jag sade var dock att frågan om huruvida dessa burkar var acceptabla var beroende av om det kunde bli en tillfredsställande återvinning. Och hela mitt anförande i övrigt gick ut på att jag tolkar det som jordbruksministern har sagt som att regeringen kommer att se till att det blir en tillfredsställande återvinning. Det är ju fullt möjligt att se till att så blir fallet – det är ingen fysisk omöjlighet.

Det finns – om vi inte vill diskutera några andra – ett enkelt styrmedel, nämligen den pant som man åsätter burkarna, och på den punkten kan man använda skatten. Det är bara att se till att dessa burkar blir så värdefulla att de inte blir liggande i naturen. Var den gränsen går, hur hög pant som krävs för detta är någonting som man måste pröva sig fram till. Men det går att göra burkarna till riktiga dyrbarheter, som människor plockar upp så fort de får syn på dem, om någon till äventyrs skulle slänga dem. Det är alltså bara fråga om att komma fram till exakt hur högt den panten bör sättas. Och jag har uppfattat det så att regeringen är beredd att sätta panten så högt att man når denna återvinningsgrad, om det visar sig vara den mest riktiga vägen. PLM får nu ta hänsyn till att en sådan här utveckling kommer och bedöma om det då är lönt att fortsätta detta aluminumburksprojekt eller inte.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 9 Om djurkarantänsverksamheten

Nr 42

Måndagen den
3 december 1979

Jordbruksministern ANDERS DAHLGREN erhöll ordet för att besvara Erik Börjessons (fp) den 9 november anmälda interpellation, 1979/80:55, och anförde:

Herr talman! Erik Börjesson har frågat mig om jag avser att vidta några åtgärder med anledning av de förslag som lagts fram av karantänsutredningen eller på annat sätt bidra till att frågan om hållande av djurkarantän får en slutlig lösning.

En viktig skyddsåtgärd vid import av djur är karantänsförvaring, och i ett stort antal fall föreskrivs att djur skall förvaras i karantän under viss tid. Det är därför viktigt att vi i landet har en karantänsverksamhet med en ändamålsenlig inriktning. Frågan har utretts inom karantänsutredningen, som överlämnade ett betänkande i slutet av år 1977. Betänkandet har remissbehandlats. Frågan har därefter ytterligare utretts inom jordbruksdepartementet. Efter denna beredning anser jag det vara möjligt att ta ställning i karantänsfrågan. Jag avser att återkomma härtill i budgetpropositionen.

ERIK BÖRJESSON (fp):

Herr talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret på min interpellation. Svaret säger ingenting om de åtgärder som jordbruksministern tänker föreslå i budgetpropositionen, men jag utgår från att frågan får en lösning som an knyter till utredningens förslag. Frågans lösning brådskar, inte minst från ekonomisk synpunkt.

Redan den 26 juni 1975 hemställde hamnstyrelsen i Helsingborg hos regeringen om statsbidrag för att täcka underskottet i driften av karantänsanstalten i kommunen. Riksrevisionsverket uttalade i sitt yttrande över framställningen att behov av att klarlägga de frågor som sammanhänger med ansvar för, omfattning av samt lokalisering och finansiering av karantänsverksamheten förelåg. Lantbruksstyrelsen, som också yttrade sig, betraktar situationen för karantänsverksamheten i landet som allvarlig och risken för illegal införsel av hundar som överhängande. Man framhåller att ett ökat statligt engagemang är motiverat och tillstyrker i princip framställningen om statsbidrag.

I skrivelse den 16 mars 1976 hemställde de tre kommunstyrelserna i Göteborg, Helsingborg och Malmö att staten snarast tar över huvudmannaskapet för karantänsverksamheten, med motivering att karantänsverksamheten måste ses som ett riksintresse och att risken för smuggling av djur gör att det inte bedöms möjligt att höja avgifterna till den nivå som ger full kostnadstäckning. För år 1976 beräknades den gemensamma förlusten överskrida 400 000 kr., och i dag är den betydligt större.

Med utgångspunkt i dessa framställningar tillsatte regeringen en utredning i juni 1976 ledd av riksdagsman Lennart Andersson i Södertälje. Utredningen var färdig med sitt betänkande hösten 1977. I detta betänkande fastslås behovet av en fortsatt väl fungerande karantänsverksamhet i landet och att staten övertar huvudmannaskapet för verksamheten. I sitt remissvar har

*Om djurkarantäns-
verksamheten*

Helsingborgs kommun ansett att den framtida karantänsverksamheten får en fullt godtagbar lösning om utredningens förslag genomförs.

Herr talman! Karantänsverksamheten är en verksamhet i kris. Men det är inte fråga om någon brandkårsutryckning denna gång. Krisen har varit akut sedan 1975 eller längre. Frågan har nu noga utretts och borde därför vara klar för avgörande i linje med de förslag som utredningen har kommit fram till.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 10 Om målsättningarna för den industriella utvecklingen i Norrbotten

Industriministern NILS ÅSLING erhöll ordet för att besvara *Eivor Marklunds* (vpk) den 9 november anmälda interpellation, 1979/80:56, och anförde:

Herr talman! Eivor Marklund har frågat mig om man på industridepartementet inser att enskilda beslut i riksdagen, rörande delar av Norrbottens näringsliv, kan komma att utnyttjas i en strategi som motverkar allmänt uttalade målsättningar om en industriell utveckling i länet.

Målsättningen för den industriella utvecklingen i Norrbotten har lagts fast genom ett beslut av riksdagen våren 1979 (prop. 1978/79:127, AU 1978/79:33, rskr 1978/79:320). Beslutet bygger på underlag som har utarbetats i länet inom länsplaneringen och av Norrbottendelegationen och är alltså väl förankrat i länet.

Riksdagens beslut innebar bl. a. att en rad åtgärder skulle vidtas för att främja sysselsättningen i Norrbotten. Dessa åtgärder följer en strategi med tre väsentliga inslag. En första handlingslinje är att stärka basnäringarna i Norrbotten så att de även i framtiden kan svara för en betydande del av sysselsättningen i Norrbotten. Jag tänker här bl. a. på de mycket betydande kapitaltillskotten till de statliga företagen i Norrbotten och upprustningen av malmbanan. En andra handlingslinje syftar till att med utnyttjande av Norrbottens egna förutsättningar när det gäller tekniskt utvecklingsarbete, utbildad arbetskraft m. m. utveckla nya industriföretag i länet. Här kan särskilt nämnas medel för utvecklingsarbete vid högskolan i Luleå, kapitaltillskott till Regioninvest i Norr AB, bildandet av den regionala utvecklingsfonden, vilket innebar en resursförstärkning, samt utbyggnad av den regionalpolitiska medelsarsenalen. De senare åtgärderna är också väsentliga när det gäller den tredje handlingslinjen, som syftar till att förmå större företag i södra Sverige att etablera verksamhet i Norrbotten. Här har vi dessutom inlett ett särskilt samarbete med Sveriges industriförbund.

Bland övriga åtgärder som riksdagen beslutade om för att främja sysselsättningen i Norrbotten kan nämnas insatser av skilda slag som har indirekt betydelse för industrins utveckling. Exempel på sådana insatser är tidigare-läggning av utbyggnaden av ett nytt stationsområde på Luleå flygplats.

Samtidigt vill jag emellertid medge att det ofta är ett problem i regionalpolitiken att beslut inom skilda samhällssektorer inte alltid stämmer med de regionalpolitiska strävandena. Vi har ju därför under de senaste åren förstärkt samordningsinsatserna inom regionalpolitiken. Länsstyrelsen har på länsnivå en viktig uppgift att inom ramen för sina befogenheter ingripa när beslut inom någon sektor strider mot de regionalpolitiska mål som har satts upp. Räcker inte befogenheterna brukar man informera regeringen. Inom industridepartementet har byggts upp resurser för att regeringen på central nivå skall kunna göra de avvägningar som de regionalpolitiska intentionerna för skilda län kräver. Jag har inte fått någon information genom dessa kanaler om att beslut som riksdagen har fattat rörande Norrbottens näringsliv skulle strida mot den målsättning för industriutvecklingen i länet som riksdagen har beslutat om.

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret.

Min interpellation har den här gången främst föranletts av konstaterandet att den regionalpolitik som bedrivits sedan 1965 – och som i något avseende utvidgades så sent som i våras – inte väger upp den negativa utvecklingen i Norrbotten. Det är mot den bakgrunden nödvändigt, anser jag, att rikta in debatten på vissa strategiska frågor. Det är inte längre möjligt att undgå frågan om vilka beslut i samhället det är som är avgörande och som styr utvecklingen. Vi har från vpk:s sida på olika sätt försökt ta upp den här debatten. Bl. a. gjorde vi det i vår motion 657 till propositionen 1978/79:123 om industripolitiken.

För Norrbottens del är det påfallande att olika beslut *har* fått följder som negativt påverkat den allmänna målsättningen för länets utveckling. Eftersom staten är den största och avgörande ägaren till de produktiva resurserna i länet är det också ett ansvar för statsmakterna – regering och riksdag – att allvarligt begrunda dessa förhållanden. När industriministern nu medger att det ofta är ett problem i regionalpolitiken att beslut inom skilda samhällssektorer inte alltid stämmer med de regionalpolitiska strävandena, så noterar jag naturligtvis det som positivt. Att man är klar över att problemen finns är ju en förutsättning för att man också gör något åt dem. Men jag förvånas något över att departementet inte skulle ha informerats om hur olika beslut faktiskt kommit att stå i strid med målsättningen för industripolitiken i länet. Om det beror på att man på vederbörande myndighet inte ser det som inträffat som sådana problem som industriministern avser, så är det oroande. I Norrbotten anser människorna definitivt att det påtalade sambandet finns. Jag skall här ta tillfället i akt att nämna ett antal sådana fall utöver dem som jag har angett i min interpellation – och även ta upp dem något mera konkret.

För att börja med NJA så är det nödvändigt att gå tillbaka till vad som hänt sedan 1976.

Beslutet om att inte genomföra Stålverk 80-projektet är väl bekant.

Sedan har vi upplevt sammanslagningen till SSAB, med den s. k. minoritetsklausulen och vad den inneburit för NJA.

Måndagen den
3 december 1979

*Om målsättning-
arna för den indu-
striella utvecklingen
i Norrbotten*

Därefter kan nämnas strukturutredningen – vid vars tillkomst de fackliga organisationerna i norr drog det kortaste strået.

Genomförandet av strukturplanen har hittills för NJA:s del medfört att företagsledningen flyttats till Stockholm, datacentralen har flyttats till Grängesberg, forsknings- och utvecklingsavdelningen har flyttats till Borlänge, sinterverket, kokillgjuteriet, bandvalsverket, götverket och finvalsverket har lagts ned, armeringsverkstaden har avvecklats, och nu finns tecken som tyder på att även Plannja är i farozonen.

Med andra ord: all vidareförädling av råstål har flyttats från Luleå. Det har skett helt i enlighet med strukturplanen, men det kan knappast vara i enlighet med en målsättning för industriell utveckling av länet. I det här sammanhanget kan det vara värt att upprepa en vid flera tillfällen framförd uppgift, nämligen att importen av handelsstål uppgår till hela 57 % av det totala svenska behovet.

För NJA:s del kan också sägas att interna utredningar inom företaget har kommit fram till att det finns behov av att bygga ett förpar i valsverket för att effektivisera detta valsverk. Det finns medel, men ledningen vägrar att göra den nödvändiga investeringen. Borde inte de organ inom departementet som industriministern nämner i sitt svar också påtala sådana stora missgrepp?

Så malmbanan och Luleå malmhamn. Här fattade riksdagen ett beslut att anslå 250 milj. kr. till upprustning, trots att det verkliga behovet rörde sig om 500 milj. kr. Man överlät också åt fackmyndigheter att avgöra hur de otillräckliga medlen skulle användas och kom därigenom ifrån det politiska ansvaret. Vpk arbetade i den här frågan för att få till stånd en upprustning även av det södra omloppet. En sådan inriktning har betydelse för verksamheten vid Luleå hamn, ja, man skulle kunna säga att Luleå hamns framtid som exporthamn hänger på frågor om malmbanans södra omlopp. Det har också betydelse när det gäller underlag för isbrytarservicen i Bottenviken, och det är inte heller svårt att se sambandet med verksamheten vid Karlsborg och ASSI i Piteå. I det här sammanhanget kan nämnas att Luleå har 116 % högre malmavgifter än hamnen i Narvik. Varför får det tillståndet fortsätta?

Efter riksdagens beslut om upprustning av malmbanan har det dessutom inträffat att ledande personer – såväl inom LKAB som på det politiska fältet – har kommit fram till att det borde gå att göra direktreducerat stål av kulsinter från Kiruna och norsk Nordsjögas. Var då, frågar man sig. Tänker man på den norska Atlantkusten? Den konkreta frågan undviker industriministern att gå in på i sitt svar. Är det därför att industriministern inte känner till de här idéerna? Om inte, varför tar industriministern inte upp denna tanke?

Så till frakttaxorna. Detta är ett annat påtagligt exempel på det som min interpellation gäller. Vi vet att SJ tar ut höga taxor för transporter av malm mellan Malmberget och Luleå. Däremot dumpas priserna på frakter av stålämnen mellan Luleå och Borlänge, vilket naturligtvis också hotar exporthamnen i Luleå.

Boardfabriken i Piteå har säkert vid det här laget blivit ett välbekant begrepp för industriministern, inte minst på grund av den aktivitet som har utvecklats bland hans egna partivänner i denna fråga. Verksamheten går bra,

man hinner inte mer än producera, innan man också får leverera sina produkter. Företaget är alltså lönsamt, även enligt snäva bedömningar, man har god avsättning, men likväl hotas fortfarande företaget av nedläggning.

Jordartsmetallerna i Kiruna-apatiten finns det nu idéer om att exportera till Norsk Hydro i stället för att ta till vara på orten och därmed skapa arbetstillfällen i ett samhälle som ropar efter sådana, inte minst för att slippa att återigen se sin ungdom som en exportvara jämförbar med malmen.

Det pågår också försök att med motutredningar, fyllda av felaktigheter, motarbeta tillverkning av NPK-gödselmedel. Industriministern erinrar sig kanske en tidigare interpellationsdebatt mellan oss, då industriministern sade sig se en hel del positivt i en sådan tillverkning. Nu tycks det ändå inte gå så som en stark opinion vill. LKAB talar i stället om att tillverka handelsgödsel av den klorhaltiga apatiten i Malmberget. Varför det? Kiruna-apatiten är ju av unikt god kvalitet. Den är klorfattig och innehåller inte det skadliga ämnet kadmium.

Skogen är ett annat område där åtskilligt kunde göras. Här hittar jag kanske inte så lätt påtagliga exempel på beslut som motverkar en positiv utveckling. Här är det snarare fråga om att det går alltför långsamt med projekt som det borde vara vettigt att satsa på. Men även sådant strider ju mot vad man säger sig vilja när det gäller Norrbottens utveckling.

Det finns två miljarder ton torv i Norrbotten. Dessa tillgångar måste äntligen börja ses över, inte minst med tanke på energin – om detta antar jag att Nils Åsling och jag är överens – men också för att ge ytterligare möjligheter för inlandsbanans utveckling. Det kunde faktiskt betyda en ordentlig skjuts för inlandsbanan. Utredningar om vad som skall göras med spillet i skogsbruket visar också att det finns möjlighet att skapa åtskilliga arbetstillfällen där.

Ytterligare ett exempel på att det finns näraliggande och inte särskilt krävande uppgifter för att på allvar hjälpa upp Norrbottens situation är bristerna när det gäller utrustningen i Norrbottens basnäringar. Det är ett faktum att om dessa verkligen skall ges möjlighet att överleva – och därmed också Norrbotten ges möjlighet att överleva – behövs en modernisering av utrustningen vid företagen. Så finns det t. ex., enligt uppgift, vid NJA en masugn – den s. k. Herman Göring-hytan – som kokade granatstål till Hitlers krigsmaskineri redan på 1930-talet. Detta i det tekniskt utvecklade Sverige!

Herr talmän! Jag har velat ta fram dessa konkreta exempel för att belysa anledningen till min interpellation. Jag är medveten om att det kan tyckas vara detaljer och jag begär inte att industriministern skall känna till dem så noga, men det är ofta just dem som människor kommer i direkt kontakt med, och det är just sådana fall som får många att fundera över varför sådant kan ske, när det ändå alltid sägs att man på politiskt håll verkligen arbetar med Norrbottens bästa för ögonen – eller som det formulerades redan i ett betänkande 1949:

”Den norrländska arbetskraften bör inom den egna landsdelen finna försörjningsmöjligheter, likvärdiga med dem som erbjuds i andra landsdelar,

Måndagen den
3 december 1979

*Om målsättning-
arna för den indu-
striella utvecklingen
i Norrbotten*

och bör sålunda icke behöva utflytta för att få sin arbetskraft utnyttjad till produktivt arbete.”

De av industriministern åberopade möjligheterna att komma till rätta med problem av det slag som jag har redovisat behöver uppenbarligen antingen förstärkas eller kanske bara utnyttjas. Jag kan inte se att så sker i tillräcklig grad nu. I så fall skulle vi kanske inte behöva diskutera i termer som: Nu står Norrbotten åter inför en utflyttningsperiod. Då skulle vi med fog kunna tala om en *samlad* regionalpolitik – inte bara diskutera luftiga s. k. paket, vilkas innehåll omintetgörs av handlandet på annat håll. Politik är ju att vilja, men det räcker inte att med fina målsättningar vilja något, när det faktiska handlandet på olika håll tillåts sätta käppar i hjulet.

Beslut i riksdagen har avgörande betydelse för Norrbottens framtid, och denna framtid avgörs av hur man bland dem som fattar de politiska besluten uppfattar denna utveckling.

Jag vill, som jag sade från början, gärna positivt tolka det svar som industriministern har gett, men jag skulle nog känna mig betydligt tryggare, om industriministern också ville medge att de organ och de möjligheter som finns för att beakta de här problemen också verkligen skall sättas i funktion.

ARNE LINDBERG (c):

Herr talman! Eivor Marklund har i sin interpellation tagit upp den allvarliga situationen beträffande Norrbotten och målsättningarna för den industriella utvecklingen. Jag vill därför använda tillfället för att lägga fram några synpunkter på en del detaljer i den här väsentliga frågan.

Vi är väl överens om att det mest bekymmersamma är den låga förädlingsgraden hos våra produkter och sysselsättningens koncentration till ett fåtal stora och konjunkturkänsliga enheter, de flesta statliga.

Den socialdemokratiska regeringen och de i Mellansverige väl etablerade industrierna har genom initiativlöshet på ett förunderligt sätt förhindrat en normal utveckling av näringslivet i Norrbotten. Under ett par årtionden med goda vinster från såväl malm som trä löste man frågan om sysselsättning med tillfälliga beredskapsarbeten i stället för att skapa permanenta arbeten och bedriva en aktiv näringspolitik som var anpassad till våra förhållanden.

Som Eivor Marklund säkert väl känner till har under den senaste tiden ett antal smärre företag kommit i gång och en del andra är på väg. Men vi har tyvärr ett par årtiondens industriell eftersläpning att dras med. För min egen del håller jag för sannolikt att mycket kunde ha varit bättre i dag, om de statliga företagens ledningar haft sitt säte i Norrbotten. Den som bor bland dem som är beroende av företagens utveckling har i regel större förståelse för de önskemål och krav som ställs när man känner med bygden, den landsända man bor i. Därför bör en aktiv satsning göras på att i så stor utsträckning som möjligt de som leder verksamheten i företagen också bor där verksamheten bedrivs. Vad man annars har all anledning att kräva är att åtminstone de statliga företagen visar ett aktivare intresse för Norrbottensindustrins utveckling – vidareutvecklingen och differentieringen.

I en dagstidning i Norrbotten stod häromdagen ett par underliga saker att läsa. Det stod att regeringen förhalat frågan om Karlsborgs utbyggnad och kulsinterstillverkningen i malmfälten. Men faktum är ju att det är de statliga företagens ledning som försenat båda dessa viktiga initiativ – underligt nog.

När Eivor Marklund tar upp frågan om den statliga sjöfarten kan jag inte undgå att nämna den nonchalans med vilken det statliga verket behandlade förnuftiga och väl underbyggda förslag som representanter för sjöfart och lotspersonal utarbetat. Lägg så till den fraktpolitik som SJ tidigare bedrivit gentemot LKAB, och bilden framträder. På grund av den bristande samordning och samsyn som kan konstateras inom de statliga sektorerna beträffande Norrbotten har åtskilliga frågor fått en mindre gynnsam lösning än vad de annars kunde ha fått.

Jag har de senaste åren lagt märke till – och det med tillfredsställelse – att det finns tendenser till en bättre samordning mellan exempelvis kommunikationer och näringsliv. Jag skulle vilja fråga industriministern om det just nu finns eller planeras ytterligare samarbete mellan berörda departement för att de gemensamt skall kunna bidra till att lösa de svåra problemen om utveckling av näringslivet i Norrbotten.

Och så en liten detaljfråga i denna större samordningsfråga: Finns det några planer på att utveckla möjligheten för sjötransport på ett bättre sätt till och från Karlsborg? Även den lilla frågan bör enligt mitt förmenande finnas med i målsättningen för utvecklingen av Norrbottens näringsliv.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag skulle vilja kommentera de två inläggen av Eivor Marklund och Arne Lindberg. Först dock några mera principiella synpunkter.

Jag kan ge Eivor Marklund rätt i att regionalpolitiken under den industriella lågkonjunktur vi har upplevt under 1970-talet inte har förmått kompensera den negativa utveckling som drabbat bl. a. Norrbotten – och kanske drabbat det länet med speciell styrka, eftersom det är så beroende av råvarubaserade industrier.

Den nya regionalpolitik som riksdagen har beslutat om har inneburit vissa förbättringar i det avseendet. I departementet fortgår emellertid arbetet med att ytterligare reformera regionalpolitiken, se över dess sätt att fungera och göra den till ett än mer verksamt instrument.

En viktig komponent i det sammanhanget är de statliga verkens engagemang i regionalpolitiken. Hittills har det varit karakteristiskt för administrationens medverkan att den varit starkt bunden till sin sektorsvisa avgränsning. Nu har, med den nya regeringens deklaration, den centrala administrationens roll i regionalpolitiken fått förnyad aktualitet. Bl. a. har en särskild delegation tillskapats för detta ändamål. Det kan ses som en viljeyttring från regeringen för att bryta ner de sektorsgränser som hittills har visat sig vara en faktor som motverkat strävanden för bättre regional balans.

Något av detsamma möter man inom näringslivet. Och när det gäller

Måndagen den
3 december 1979

*Om målsättnings-
arna för den indu-
striella utvecklingen
i Norrbotten*

Norrbotten skulle jag önska att svensk industri hade medverkat mer förutsättningslöst och med större engagemang än som varit fallet hittills.

Jag har, som jag sade i mitt svar, för avsikt att fortsätta de överläggningar med Sveriges industriförbund som tidigare har inletts i den här frågan.

När det gäller de olika delfrågorna vill jag först till Eivor Marklund säga att enligt min uppfattning har bildandet av SSAB inneburit att man planerat in verksamheten vid NJA i en helhet, vilket på lång sikt ger väsentligt större trygghet och utvecklingsmöjligheter än om Norrbottens Järnverk seglat vidare för egen maskin. SSAB ger oss goda möjligheter att skapa en struktur inom svensk handelsstålsindustri som innebär konkurrenskraft och möjlighet till överlevnad.

Beträffande malmbanan är att säga att även om man inte på ett bräde fick hela det anslag man hade önskat så fick man hälften, och jag tycker att man måste konstatera att den nödvändiga upprustningen av malmbanan nu inletts på ett tillfredsställande sätt.

När det gäller sjöfartsavgifterna vill jag påminna om att vi har en regional avgiftsutjämnning som innebär att de avgifter som belastar sjöfarten är desamma i olika delar av landet. För att mildra inverkan av de statliga sjöfartsavgifterna på lågvärdigt gods, som t. ex. i det här sammanhanget malm, sänktes den statliga farledsavgiften för järnmalm från 1:15 kr. per ton till 0:30 kr. per ton i fjol. Det var en mycket betydelsefull avgiftssänkning. Vidare har riksdagen, om man ser till andra avgifter som belastar sjöfarten, beställt en utredning om fyravgiften, och inom kommunikationsdepartementet arbetar man f. n. med den frågan. Enligt kommunikationsdepartementet är f. ö. skillnaden i sjöfartsavgift mellan Luleå och Narvik av marginell betydelse för fördelningen av utskieppningen. Det är i själva verket andra faktorer som spelar den dominerande rollen: tillgängligt tonnage, hamnkapacitet och kundernas geografiska belägenhet.

Beträffande boardfabriken i Piteå tror jag att den frågan nu kommer att lösas. Jag har sagt tidigare i kammaren att med den strukturomvandling som sker inom boardindustrin har boardfabriken i Piteå enligt min uppfattning en god chans till överlevnad. Men det är självfallet företagets ledning, dvs. ASSI, som skall träffa de avgörande besluten i frågan – det är inte industriministerns sak.

Jag skulle sedan också vilja ta upp frågan om konstgödseltillverkning, som på sitt sätt kan vara ett pilotprojekt när det gäller den industriella utvecklingen i Norrbotten. Jag gör det mest därför att Eivor Marklund och jag tidigare diskuterat frågan. Det finns kanske därför skäl i att nu kort rekapitulera var frågan befinner sig.

Det var på initiativ av Norrbottendelegationen som man 1978 gjorde en marknadsundersökning om framställning av ammoniak och urea ur koksgas vid SSAB Luleverken. Utredningen presenterades i fjol höst, men utfallet av den var negativt. Däremot pekade utredningen på att fullgödselframställning kunde tänkas vara lönsam.

I det läget beslöt delegationen att anlita en kvalificerad konsult för analys av fullgödselproduktionen. Vid kontakter med LKAB framkom att LKAB

redan hade förslag till en förstudie. LKAB presenterade den i mars 1979 för delegationen. Förstudien visade att kostnaderna vida översteg intäkterna, varför LKAB inte var berett att gå vidare med projektet. Delegationen tog då kontakt med Boliden, men resultatet blev fortfarande negativt, eftersom de företagsekonomiska utsikterna inte var särskilt lysande.

I somras beslöt så delegationen att göra en mer omfattande utredning av projektet med tillverkning av konstgödsel i Luleå. I samma veva startade utvecklingsfonden genom en konsult en utredning om olika utvecklingsbara delar inom norrbottensk industri, vilket Eivor Marklund och Arne Lindberg väl känner till, och tog däribland också upp detta projekt. Den utredningen pågår ännu, och den tillgodosåg i stort sett de krav som restes i delegationen. Delegationen har i höst tagit förnyad kontakt med LKAB och Boliden, och man undersöker nu tillsammans projektet.

Anledningen till att LKAB tagit upp projektet igen är de höjda oljepriserna och nya processtekniska lösningar. Den här utredningen beräknas vara färdig i början av nästa år.

Man bör alltså konstatera dels att Norrbottendelegationen väl har fyllt sin funktion att vara pådrivande, dels att när det gäller att bevaka de industriella utvecklingsmöjligheterna i Norrbotten får man inte spara någon möda. Den tekniska utvecklingen, den internationella marknadsutvecklingen – allt måste beaktas för att man skall kunna ta de chanser som yppar sig i en ny situation. Jag ser alltså fortfarande rätt optimistiskt på möjligheterna att i Norrbotten så småningom få till stånd någon form av konstgödseltillverkning.

Eivor Marklund frågade mig, om jag inte anser att länsorganen och naturligtvis också de centrala organen bättre skulle kunna utnyttjas i detta arbete. Självfallet är det så. Men det är politikerns uppgift, centralt, regionalt och lokalt, att se till att de instrument som finns också utnyttjas, och jag ser exemplet med delegationens arbete som intressant från den synpunkten. Jag vill tillägga att nu blir självfallet Länsplanering 80 och dess resultat avgörande för hur man i fortsättningen bör gå fram med utvecklingsfrågorna i Norrbotten.

Jag instämmer här i vad Arne Lindberg säger, nämligen att erfarenheterna visar att Norrbottens chans ligger i ett målmedvetet arbete på att differentiera näringslivet. Vi måste ta vara på alla möjligheter till utveckling och då inte bara i vissa regioner och näringar. Man får gå fram på bred front för att klara detta. Självfallet är det då en fördel om ledningsfunktionerna t. ex. i statliga företag ligger nära den verklighet som man administrerar.

F. n. har vi inga aktuella samordningsprojekt på gång mellan industri- och kommunikationsdepartementen, men så snart aktuella frågor dyker upp är vi självfallet beredda att samordna insatserna för att främja utvecklingen i Norrbotten.

*Om målsättningar
för den industriella
utvecklingen
i Norrbotten*

EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Jag vill gärna tacka industriministern för de kompletterande uppgifter som han lämnade i sitt andra inlägg. Jag hinner kanske inte beröra alla, men vi får säkert tillfälle att återkomma till dem åtskilliga gånger också under Nils Åslings tid som industriminister, hoppas jag.

Jag kanske först skall knyta an till vad industriministern sade om den betydelse som Länsplanering 80 har. Jag känner en viss tillförsikt just därför att industriministern säger att den kommer att bli avgörande för länets utveckling. Länsplanering kanske för vanliga människor ter sig som ganska byråkratiskt, men trots att jag nu har verkat ganska länge i politiska sammanhang har jag aldrig tidigare upplevt ett så starkt engagemang för någonting som det engagemang som nu finns för länsplaneringen i Norrbottens län. Det gäller inte minst de unga människor som nu jobbar med yttranden till länsplaneringen.

Sedan kanske jag också skall säga att jag säkert i mångas ögon befinner mig i en avundsvärd situation, eftersom jag inte har anledning att vare sig förklara eller försvara vad den regering som fanns före 1976 eller vad de regeringar som funnits därefter har gjort i Norrbottensfrågorna. Jag håller gärna med Arne Lindberg om att det också före 1976 fanns åtskilligt av initiativlöshet när det gällde Norrbotten och dess utveckling. Då möttes vi ofta, när vi kom med krav på satsning av resurser, av svaret: Javisst, kom bara med bra förslag så genomför vi dem för att skapa jobb. Numera upplever jag en skillnad, för nu läggs det fram framtidsinriktade förslag, men nu talar man i stället om krav på lönsamhet. Och det gör man faktiskt mera nu än tidigare. Företagsledningarnas egna utredningar och företagsekonomiska analyser tycks ha blivit lag. Jag kände väl litet av det också i Nils Åslings skildring av vad som händer med projektet om konstgödseltillverkning, där LKAB och LKAB:s ledning uppenbarligen har väl så mycket att säga till om.

För att återigen anknyta till vad Arne Lindberg sade håller jag med honom om att det naturligtvis är bättre om de statliga företagens ledning finns i Norrbotten. Men vad har man från centerpartiets sida sagt om att strukturplanen inom SSAB faktiskt har lett till att den företagsledning som fanns i Norrbotten nu har flyttats därifrån?

Det finns åtskilliga exempel att ge också på bristande samordning mellan de statliga företagen. Från vpk:s sida motionerade vi för många år sedan just om att man skulle ta initiativ till att få de statliga företagens ledning så att säga under en hatt. Även om Statsföretag AB kan betraktas som en sådan hatt har ändå sektorintressena fått dominera alldeles för mycket, som ju också Nils Åsling sade.

Det finns åtskilligt att ta fasta på i det som Nils Åsling har anfört här i dag. Jag upplever den här debatten som en väldigt allvarligt menad diskussion kring allvarligt menade frågor, och det noterar jag som något positivt. Vi får, som sagt, säkert anledning att återkomma till åtskilliga av frågorna.

När Nils Åsling håller med om att det går att göra mera från de befintliga organens sida vill jag bara uttrycka den förhoppningen, att man verkligen vässar de instrument som finns. Det som händer i Norrbotten är ändå

påtagligt fel i förhållande till de från alla håll uttalade principiella målsättningarna för vad man vill göra med Norrbotten och vill åstadkomma i det länet när det gäller industriell utveckling. Jag hoppas att de diskussioner vi för om Norrbotten skall leda till att den företagsekonomiska ideologins tvångströja inte skall tillåtas att binda människors sätt att tänka och hämma möjligheterna till offensiva industriella projekt. Tillåts detta fortsätta tillåts också Norrbottens avveckling att fortsätta, och det är ju ingenting som någon av oss önskar.

Industriministern NILS ÅSLING:

Herr talman! Jag vill återgälda Eivor Marklunds vänliga kommentar med att säga att jag upplever denna debatt som föredömlig. Vi har ju då och då debatter om regionala utvecklingsproblem här i kammaren, och ibland blir de inte så konstruktiva som man skulle önska. Den här debatten förefaller från min synpunkt vara föredömlig. Diskussioner kring konkreta utvecklingsmöjligheter är vad Norrbotten och Norrbottensproblemen behöver, och sådana är jag beredd att medverka till även fortsättningsvis.

Jag noterar också med tillfredsställelse att Eivor Marklund säger att det regionala engagemanget kring Länsplanering 80 är starkare än tidigare. Det låter hoppgivande. Det är på det sättet man kan etablera en konstruktiv dialog mellan regionala myndigheter och organ och de centrala, den dialog som till sist skall ge avsett resultat i en prioritering av de resurser som man behöver för att klara utvecklingsfrågorna.

Jag noterar också att Eivor Marklund har konstaterat att det nu läggs fram konkreta förslag i frågan till skillnad från tidigare. Det är som jag ser det en följd av inrättandet av Norrbottendelegationen. Det är alltså i hög grad en följd av ett ökat regionalt ansvarstagande och ett ökat regionalt engagemang. Det är också, tror jag, avgörande för hur man lyckas i framtiden – framför allt i Norrbotten men naturligtvis också i andra regioner med problem – att man lyckas frigöra ett regionalt engagemang som kan vara pådrivande i den utvecklingsprocess som måste till för att klara problemen.

Eivor Marklund säger att hon nu märker mera av ett lönsamhetstänkande. Det är möjligt. Vi måste komma bort från den tid då man mera såg till projektens spektakulära och propagandamässiga karaktär än till deras reella möjlighet att överleva och erbjuda de anställda en trygg sysselsättning på lång sikt. Det är av omsorg om långsiktiga och trygga sysselsättningsmöjligheter som man måste ställa lönsamhetskrav även på de statliga företag som är verksamma t. ex. i Norrbotten.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 11 Föredrogs och hänvisades

Motion

1979/80:127 till lagutskottet

§ 12 Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkanden 1979/80:20 och 21

Finansutskottets betänkanden 1979/80:6-8

Skatteutskottets betänkande 1979/80:10

Justitieutskottets betänkanden 1979/80:3, 6 och 7

Lagutskottets betänkande 1979/80:12

Utrikesutskottets betänkanden 1979/80:5-8

Försvarsutskottets betänkanden 1979/80:5 och 6

Socialutskottets betänkande 1979/80:14

Kulturutskottets betänkanden 1979/80:11, 12 och 15-21

Utbildningsutskottets betänkanden 1979/80:5 och 6

Trafikutskottets betänkande 1979/80:5

Jordbruksutskottets betänkanden 1979/80:9 och 12-14

Näringsutskottets betänkande 1979/80:8

§ 13 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningarna 1979/80:89-92

§ 14 På hemställan av talmannen beslöt kammaren kl. 13.29 att ajournera sina förhandlingar till kl. 15.00, då de till dagens bordläggning anmälda utskottsbetänkandena väntades föreligga.

§ 15 Förhandlingarna återupptogs kl. 15.00 under ledning av tredje vice talmannen.

§ 16 Anmälades och bordlades

Proposition

1979/80:50 om tilläggsanslag till bidrag till förbättring av boendemiljön

§ 17 Anmälades och bordlades

Skatteutskottets betänkanden

1979/80:11 med anledning av propositionen 1978/79:209 om ändring i bostadsbeskattningen, m. m., i huvudsakliga delar jämte motioner

1979/80:13 angående begränsning av möjligheterna till avdrag för förlust i samband med överlåtelse av verksamhet

1979/80:16 med anledning av propositionen 1979/80:135 om ändring av anstånds-förfarandet enligt uppbörds-lagen (1953:272), m. m. jämte motion

Lagutskottets betänkande

1979/80:14 med förslag till lag om ändring i lagen (1979:142) om ändring i bokföringslagen (1976:125)

Socialförsäkringsutskottets betänkande
1979/80:8 med anledning av motioner om arbetsskadeskydd för deltagare i
arbetsmarknadsutbildning m. fl.

Nr 42
Måndagen den
3 december 1979

Näringsutskottets betänkande
1979/80:11 med anledning av regeringens skrivelse 1979/80:8 med överlämnande av årsredovisning för Statsföretag AB

*Meddelande om
fråga*

§ 18 Meddelande om fråga

Meddelades att följande fråga framställdes

den 30 november

1979/80:190 av *Rolf Andersson* (c) till handelsministern om kreditkortsexpansionen:

De s. k. kreditkorterna har fått en allt större betydelse för allmänhetens möjligheter att erhålla konsumtionskrediter. Denna utveckling innebär enligt min mening betydande risker för sociala och ekonomiska problem för de enskilda konsumenterna, bl. a. beroende på dels en alltför lättvindig kreditprövning, dels att kreditformen är mycket dyr för konsumenterna.

Med hänvisning till ovanstående vill jag ställa följande fråga till handelsministern:

Vilka initiativ avser statsrådet att vidta i syfte att minska de negativa sociala och ekonomiska effekterna av kreditkortsexpansionen för konsumenterna?

§ 19 Kammaren åtskildes kl. 15.01.

In fidem
SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert